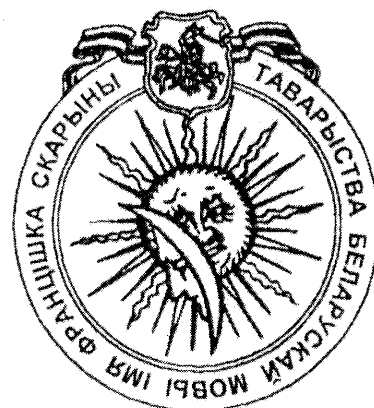
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года № 9 (497) 28 ЛЮТАГА 2001 г.

КАСЦЁЛ АБРАЗІЦЬ НЕМАГЧЫМА --
сваю дурноту паказаць можна

На беларускім тэлебачанні нядаўна прайшоў фільм "Душехваты" у серыі фільмаў Ю. Азаронка. Аўтар узяўся за тэму пра дзейнасць Каталіцкага Касцёла ў свеце і на Беларусі, не ведаючы ні гісторыі Касцёла, ні яго душпастырскай дзейнасці. Гледачам адразу кідаецца ў вочы непрафесійнасць мантажу фільма і поўная адсутнасць логікі сюжэту.

Фільм уяўляе сабою мазаіку асобных эпізодаў з розных гістарычных кінастужак, калі за некалькі секунд змяняюцца кадры з фільмаў пра падзеі трынаццатага, шаснаццатага і дваццатага стагоддзяў. Напрыклад, аповед пра езуітаў (ордэн створаны ў 16 ст.) ілюструецца кадрамі з фільма "Александр Невский" (паказвае падзеі 13 ст.). Прымітыўныя ўстаўкі пра Рымскага Папу і каралёў, што, паводле пададзенага тэксту, цалуюць туфель, прымушаюць задумацца, ці ведае аўтар фільма, што калісьці, вельмі даўно, цалавалі крыж на туфлі, а не сам туфель.

У фільм пра Каталіцкі Касцёл уведзены кадры пра Я. Гайдара, Б. Ельцына, М. Гарбачова, якія да Каталіцкага Касцёла не маюць ніякага дачынення. Далей чамусьці сцвярджаецца, што згаданыя асобы, а таксама кароль Ягайла, знаходзіліся пад моцным уплывам сваіх жонак, таму выконвалі волю Захаду. Зусім недарэчы раптам пачынаецца гаворка пра НАТА (без якога, відаць, фільм не меў бы сваёй паўнаты), а затым магутнасць нашых Узброеных Сілаў ілюструецца вайсковым парадам.

Пагардлівае стаўленне не толькі да Каталіцкага Касцёла, але і да яго герархаў – Рымскага Папы, кардыналаў, біскупаў – прымушае нас выступіць з пратэстам супраць безгустоўнага, антыгістарычнага фільма, які прыніжае і зневажае наш народ, частка якога з'яўляецца католікамі, і вядзе да распальвання міжканфесійнай варожасці. Шкадуем, што беларускае тэлебачанне паказвае такога кшталту нізкапробныя прапагандысцкія фільмы, якія штурхаюць гледачоў у бездань невуцтва, цемрашальства, сляпой агрэсіі і нянавісці. Лічым недапушчальным паказ на БТ фільмаў, якія носяць антыдзяржаўны, антыграмадскі, антыбеларускі, антычалавечы характар.

19.02.2001. г.

Анатоль Грыцкевіч, Мікола Лавіцкі, Уладзімір Конан, Адам Мальдзіс, Генадзь Сагановіч, Любоў Уладыкоўская-Канаплянік.

ЗАЯВА
Рэспубліканскай Рады ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"

Рэспубліканская Рада ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" з трывогай і абурэннем адзначае, што ў апошні час на дзяржаўным тэлебачанні з небывалымі дагэтуль настойлівасцю і паслядоўнасцю ідзе выцясненне з вяшчання нашай роднай мовы. Беспадстаўна скасавана навучальнае тэлебачанне, такое патрэбнае для вясковых школ. Закрыты папулярныя перадачы "Роднае слова" і "Сядзіба". Спыніў выхад у эфір любімы мільёнамі аматараў беларускай песні тэлефестываль "Песню бярыце з сабой". Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычных праграм практычна наогул спыніла падрыхтоўку перадач, звязаных з гісторыяй Бацькаўшчыны, яе літаратурай і мастацтвам. Нават у традыцыйна беларускамоўных выпусках навін дыктары і журналісты дэманстратыўна пераходзяць на рускую мову. Новыя ж цыклы і праграмы, якія з'яўляюцца на БТ, амаль цалкам рускамоўныя.

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" лічыць гэткую практыку нядаўна прызначанага кіраўніцтва Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі грубым парушэннем Закона аб мовах, недапушчальным ігнараваннем правоў грамадзян Рэспублікі Беларусь, 81,9 % якіх у час апошняга перапісу насельніцтва абвясцілі сябе беларусамі, а 85,6 % іх назвалі роднай мовай -- беларускую.

Мы рашуча патрабуем спыніць гвалтоўную русіфікацыю тэлевізійнага вяшчання ў нашай краіне, забяспечыць на практыцы мове карэннай нацыі яе дзяржаўны статус, вярнуць на блакітныя экраны любімыя гледачамі беларускамоўныя праграмы.

Заклікаем вышэйшыя дзяржаўныя органы Рэспублікі Беларусь тэрмінова прыняць неабходныя меры да кіраўніцтва Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі, запатрабаваўшы ад яго строгага і поўнага выканання канстытуцыйных нормаў у дачыненні да нацыянальнай палітыкі і у прыватнасці, да месца і ролі беларускай мовы ў нашым грамадстве.

Як даўно заўважана, мова -- душа народа. І ставіцца да яе трэба з належнай павагай і ўвагай, асабліва калі гэта датычыць дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі.

Рэспубліканская Рада ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"

Ахвяраванні на ТБМ

1. Суполка БелНДПУэнергапрам - 9.450р.
2. ААТ "Вялес-ЛТД" на правядзенне з'езду ТБМ - 100.000 р.
3. Пятроўская Ядвіга, Менск - 1.000р.
4. Каржанеўская, Менск - 2.000р.
5. Жытко Іван Ан. г. Камянец - 5.000 р.
6. Выдавецкае тав-ва "Хата" - 8.000 р.
7. ГА "Творчае згуртаванне "Святліца", Баранавічы - 5.000 р.
8. Кавалёва Тамара (Менск) - 1000 р.
9. Уладзімір Кацбярук (Менск) - 1000 р.
10. Авітыч Мікалай (Менск) - 1000 р.
11. Зубкевіч Іван (Маладэчна) - 5000 р.
12. Марголін І.Р. (Менск) - 1000 р.
13. Ермаловіч В.В. (Менск) - 1000 р.
14. Петруковіч В.І. (Менск) - 3000 р.
15. Будаўнік з Менску - 50. 000 р.
16. Рыбачок Пётр (Менск) - 3500 р.
17. Кановіч Алесь (Менск) - 5000 р.
18. Суполка "Рэфармацыя" (Менск) - 40$
19. Харытонаў Сяржук (Горадня) - 500 р.
20. Ашмянскі мясакамбінат - 200.000 р.
21. Казлоўская І.І. (Менск) - 500 р.
22. Ранцова Валянціна (Менск) - 500 р.
23. Шкірманкоў Ф. (Слаўгарад) - 2000 р.
24. Белаазёрская суполка ТБМ - 3000 р.
25. Міцкевіч Яўген (Менск) - 1200 р.

Інфармацыйнае паведамленне Менскай абласной рады ТБМ імя Ф. Скарыны

4 лютага 2001 г. адбыўся сход Менскай абласной Рады ТБМ сумесна з рэвізійнай камісіяй. Былі разгледжаны наступныя пытанні:

- Зацверджаны тэзісы справаздачных дакладаў старшыні Рады сп. Банкевіча Генадзя і старшыні рэвізійнай камісіі сп. Паліводы Святаслава;
- Аб справаздачна-выбарчых сходах у раённых арганізацыях і суполках (у лютым-сакавіку 2001 г.);
- Прапанавана раённым арганізацыям разглядзець вынікі падпіскі на газету "Наша слова" за І квартал 2001 г.;
- Зацверджанне нормаў вылучэння дэлегатаў на абласную канферэнцыю:

Колькасць сяброў арганізацыі	**3-10 чал.**	**11-25 чал.**	**26-50 чал.**	**Звыш 51 чал.**
Колькасць дэлегатаў абласной канфер.	**1**	**2**	**3**	**4**

- Аб зборы подпісаў за стварэнне нацыянальнага універсітэта;
- Аб атрыманні новых пасведчанняў сябра ТБМ.

Менская абласная Рада вырашыла: правесці справаздачна-выбарчую канферэнцыю Менскай вобласці 1 красавіка 2001 г. а 13 гадзіне ў сядзібе ТБМ, што месціцца па вул. Румянцава, 13 (каля метро "Плошча Перамогі").

Шаноўныя сябры! Гуртуйма свае шэрагі дзеля святое справы: адраджэння нашай роднай мовы.

Старшыня Рады ТБМ Генадзь Банкевіч.

СПРАВАЗДАЧНА-ВЫБАРЧЫ СХОД
Лідскай гарадской арганізацыі ТБМ

6 - га сакавіка ў Лідзе пройдзе справаздачна-выбарчы сход Лідскай гарадской арганізацыі ГА ТБМ імя Францішка Скарыны

На павестцы дня:

1. Справаздача старшыні Лідскай гарадской рады ТБМ імя Ф. Скарыны.
2. Справаздача старшыні Рэвізійнай камісіі.
3. Выбары новага кіраўніцтва арганізацыі.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, "Наша слова"!

Ф. СП - 1 Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету / часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА (назва выдання)

На 2001 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
			X	X	X						

Куды ____ (паштовы індэкс) ____ (адрас)

Каму ____ (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

ПВ | месца | літар — на газету / часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА (назва выдання)

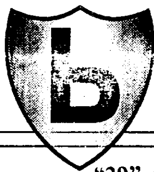
Кошт	падпіскі	645 руб.	Колькасць камплектаў	1
	пераадрасоўкі	руб.		

На2001 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
			X	X	X						

Куды ____ (паштовы індэкс) ____ (адрас)

Каму ____ (прозвішча,ініцыялы)

№ 9 (497) 28 ЛЮТАГА 2001 г. наша слова

ЗВАРОТ

Рады дырэктараў беларускамоўных школ г. Менска да дырэктараў школ Рэспублікі Беларусь

Шаноўныя калегі!

Вам не трэба нагадваць, як за апошнія 5 год была разбурана беларуская школа. Гэта адбывалася на вашых вачах, пры вашай абыякавасці, а то і з вашай ініцыятывы. Сёння дэмагагічны лозунг аб свабодзе выбару мовы навучання прывёў да таго, што толькі 29% беларускіх школьнікаў навучаюцца па-беларуску, а ў гарадах гэты працэнт у 3-5 разоў меньшы. І гэта пры тым, што больш за 80% насельніцтва краіны згодна апошняму перапісу, зведвае беларускую мову за родную.

Гістарычная задача, якая выпала школе пасля 1991 года – гэта змяніць пакаленне савецкіх грамадзян на грамадзян Беларусі, што і адбылося бы праз 15-20 год, калі б не без вашай дапамогі антыбеларуская ўлада ў чарговы раз не згвалтавала беларускую школу. Пазбавіўшы дзяцей роднай мовы, вы проста пазбавілі вашых вучняў Радзімы.

Важнейшы клопат любой дзяржавы – нацыянальная школа, бо толькі яна фармуе ў дзіцяці пачуццё нацыянальнай годнасці, павагі да сваёй гісторыі і культуры і, урэшце, гадуе патрыёта сваёй краіны. Новае пакаленне, якое вучыцца ў нашых рускамоўных школах – гэта пакаленне не толькі пазбаўленае роднай мовы, сапраўднай беларускай гісторыі, а пакаленне без нацыянальнай і чалавечай годнасці, без Радзімы. Таму не трэба здзіўляцца спустошанасці юнацкіх душ, росту крымінальнай злачыннасці, нематываванай жорсткасці, сектанству, наркаманіі. І нішто не ў стане змяніць гэты важнейшы стрыжань душы – нацыянальную годнасць, патрыятызм, ні рок-канцэрты на Нямізе, ні БПСМ, у якога толькі назва беларуская, ні ліхаманкавая мітусня ў сённяшніх школах па адраджэнню савецкай піянерыі. Савецкім новае пакаленне ўжо ніколі не стане, але грамадзянамі непаўнавартаснай краіны з пачуццём нацыянальнай і ўласнай непаўнавартасці ўжо становіцца. Таму ўжо сёння больш за трэць беларускіх школьнікаў марыць з'ехаць з гэтай краіны, да якой няма любові і трапятання душы. Бо закладваецца гэта спрадвеку ў чалавека родным, матчыным словам. На жаль у Беларусі, напэўна адзінай у свеце, пытанне мовы са сферы культуралагічнай перайшло ў палітычную. Сённяшнія беларускія ўлады не настолькі наіўныя, каб гэта не разумець, і іх моўная палітыка вельмі выразная і адназначная. Які выбар яны прадастаўляюць, калі беларуская мова амаль выгнана з ВНУ, газет, тэлебачання, судовага і дзяржаўнага справаводства, усіх сфер ужытку. Пакінуты толькі некаторыя рэзервацыі ў галіне культуры для масавага каларыту. Але згвалціць школу без дапамогі дырэктарскага корпусу было б немагчыма. І мы на сваім уласным досведзе ведаем, як прынцыповая пазіцыя дырэктара школы можа пераканаць і настаўнікаў і бацькоў, стварыць адпаведную грамадскую думку і захаваць беларускую мову навучання. Што ж вы, шаноўныя калегі, нарабілі!.. Хто спалохаўся заняць грамадзянскую пазіцыю, хто проста абыякава, а хто і свядома сыпануў прыгаршчу ў магілу беларушчыны – перад будучыняй нацыі і краіны вы вінаваты аднолькава. У сённяшнім стане беларускамоўнага навучання вялікая доля віны дырэктарскага корпусу. Толькі зразумейце: ніхто і нішто не вечна. Як не вечна гэтая ўлада. І вы на свае вочы яшчэ ўбачыце і адраджэнне беларускай школы, і вяртанне незалежнасці краіны, і павагі да гордага беларускага народа з боку іншых народаў Еўропы і свету. Адбудзецца гэта з вашым удзелам, або не – сапраўды ваш выбар. Летась толькі 4% вучняў падрыхтоўчых класаў г. Менска атрымалі ў рукі беларускі лемантар. Ад вас залежыць, колькі іх будзе сёлета. Гэтая справа не дырэктыў кіраўнічых органаў, а вашага сумлення і адказнасці перад будучыняй краіны.

Старшыня Рады дырэктараў беларускіх школ г. Менска Алесь Сядзяка.

Стан беларускага школьніцтва

З выступлення А. Лозкі, прэзідэнта ТБШ

Вучыцца	па-беларуску	%	па-руску	%	па-польску	%	па-літоўску
У 1999-2000 н. г.	463371	30	1081798	70	874	0,1	76
У 2000-2001 н. г.	435012	29	1062424	70,9	903	0,1	78

Змяненні ў сетцы школ у 2000/2001 (1999/2000) н. г.

	з беларускай мовай навучання	з рускай мовай навучання	з дзвюма мовамі навучання
г. Менск	змен няма (+5)	+13(+17)	-10
Берасцейская	-4 (-8)	+2 (+19)	- 7
Віцебская	-1 (+3)	+14 (+5)	- 17
Гомельская	- 5 (- 9)	+4 (+16)	- 12
Гарадзенская	+4 (-5)	+4 (+3)	- 13
Менская	-14 (-7)	+12 (+7)	-22
Магілёўская	-5 (-6)	+5 (+4)	- 6
Рэспублік. школы	змен няма	змен няма	
Разам	-25 (-27)	+54 (+117)	-87 (-97)

Дынаміка змяненняў удзельнай вагі вучняў, якія навучаліся на беларускай мове (%)

	1994/1995	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001
г. Менск	21	17,7	15,4	13,4	11,2	9,5	8,4
Берасцейская	44	39,2	35,7	33,4	32,0	30,7	30,2
Віцебская	35,9	28,5	26,9	26,2	25,2	25,9	24,5
Гомельская	43,4	26,1	23,3	21,9	20,7	20,4	20,3
Гарадзенская	50,7	50,8	51,3	51,5	51,0	50,3	48,3
Менская	54,6	55,3	55,8	54,5	54,4	54,0	52,6
Магілёўская	34,6	27,5	23,8	22,6	22.1	22,9	21,6

Дынаміка прыёму для навучання на беларускай мове (%)

	1994/1995	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001
г. Менск	58,0	19,5	12,1	7,3	5,3	4,3	4,3
Берасцейская	79,5	37,0	30,5	27,3	24,8	29,0	28,8
Віцебская	62,3	28,9	26,2	25,3	21,4	26,0	25,4
Гомельская	82,8	26,1	22,6	22,1	16,6	20,4	19,4
Гарадзенская	86,9	61,4	50,8	44,1	37,2	37,0	34,1
Менская	91,3	67,8	61,4	52,9	45,2	44,1	42,8
Магілёўская	65,1	25,8	22,9	23,0	19,9	22,4	22,3

"29" студзеня 2001 г. № 53

Спадару Мясніковічу М. У.
Главе Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь
38, вул.К.Маркса 220016 Мінск

Паважаны Міхаіл Уладзіміравіч!

Мы ведаем Вас як чалавека, які нарадзіўся і вырас у беларускім асяроддзі ды не цураўся матчынай мовы.

У сувязі з гэтым здзіўляе той факт, што ўсе ўрадавыя канверты, якія адпраўляюцца з Адміністрацыі Прэзідэнта, аформлены толькі на рускай мове. Гэта не толькі парушае артыкул 50 дзейнай Канстытуцыі, але і зневажае грамадзян Беларусі (73,7 ад усёй колькасці), якія паводле апошняга 1999 года перапісу насельніцтва вызначаюць беларускую мову за родную. Дасылаем Вам узор афіцыйнага канверта, які мы атрымалі з Нацыянальнага сходу Беларусі. Спадзяемся, што ў новым стагоддзі ўрадавыя чыноўнікі будуць улічваць волю беларускамоўных грамадзянаў нашай краіны.

З павагай,
Старшыня ТБМ імя Ф. Скарыны Алег Трусаў.

Спадару Міхаілу Паўлаву
Старшыні Менскага гарадскога выканаўчага камітэта
8, пр. Скарыны, 220050, Менск

Паважаны спадар Паўлаў.

Таварыства беларускай мовы з прыемнасцю адзначае, што апошнім часам гарадскімі ўладамі праводзіцца значная праца па ўпарадкаванні нашай сталіцы, што пакрысе набліжае яе да горада еўрапейскага тыпу. У сувязі з гэтым ТБМ яшчэ раз звяртае ўвагу кіраўніцтва Менска на ролю і месца дзяржаўнай беларускай мовы ў гукавым і візуальным аздабленнем гарадскога асяроддзя. Як сведчыць досвед любой еўрапейскай дзяржавы, менавіта мова вызначае адметнасць і каларыт месца, па якім пазнаецца краіна. На жаль, пра Менск гэтага не скажаш. Прыкладаў – безліч. Звярніце хаця б увагу на шыльды, што на будынках пад нумарам 43, 44, 56, 58 па праспекце Францішка Скарыны.

Таварыства беларускай мовы займае ў гэтым пытанні прынцыповую дзяржаўную пазіцыю – прыярытэтам у афармленні горада павінна карыстацца беларуская мова, мова тытульнай нацыі. Так ёсць ва ўсім свеце. Так мусіць быць і ў нас, калі мы хочам каб нас пазнавалі, прызнавалі ды паважалі.

Ігнараванне беларускай мовы на транспарце, у рэкламе, у напісанні шыльдаў, назвах вуліц, аб'ектаў культурнага, сацыяльна-бытавога прызначэння ды іншых не робіць гонару гораду, у якім паводле апошняга 1999 года перапісу насельніцтва 61,9% менчукоў лічаць беларускую мову сваёй роднай.

Паважаны спадар Паўлаў, просім Вас сілаю нададзенай Вам улады вярнуць на вуліцы і плошчы сталіцы Беларусі беларускую мову – яе душу і нацыянальную адметнасць. Гэта будзе спрыяць ператварэнню Менска ў горад еўрапейскага тыпу.

Паведаміце нам, калі ласка, як і калі Менгарвыканкамам будзе наведзены парадак у гэтым вельмі надзённым пытанні.

З павагай
Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Алег Трусаў.

Спадару Казуліну А.У.
Рэктару Беларускага дзяржаўнага універсітэта
4, пр. Ф. Скарыны, 220050

Паважаны Аляксандр Уладзіслававіч!

Мы ўважліва азнаёміліся з Вашым адказам ад 20.12.2000 г. на нашыя прапановы і нават надрукавалі яго ў газеце ТБМ "Наша слова", адзін асобнік якой дасылаем Вам разам з гэтым лістом.

З Вашага адказу мы зразумелі, што, нягледзячы на артыкул 50 дзейнай Канстытуцыі і на выніку апошняга перапісу насельніцтва 1999 г., паводле якога каля 74% грамадзян нашай краіны розных нацыянальнасцяў назвалі роднай мовай беларускую, Вы не жадаеце стварыць у Вашай установе беларускамоўныя факультэты і новыя плыні. Хаця па логіцы лічбаў перапісу прыкладна 25% студэнтаў могуць навучацца па-руску, астатнія – на роднай мове тытульнай нацыі.

Мы вельмі здзіўленыя таксама, што Вы аспрэчваеце нашу прапанову паэтапнага пераходу на беларускую мову навучання цягам 5 гадоў. Наколькі вядома, студэнты ў БДУ вучацца менавіта 5 гадоў, а не 2-3 ці 7-10, і таму Ваша іронія зусім не зразумелая.

Для таго, каб выканаць Вашую просьбу і на грамадскіх пачатках, без фінансавання, распрацаваць прыкладныя вучэбныя планы і праграмы для падрыхтоўкі беларускамоўных спецыялістаў у розных галінах, мы просім Вас паведаміць наступнае.

1. Колькі студэнтаў і на якіх факультэтах зараз навучаюцца па-беларуску? Іх планавая колькасць у 2001 – 2002 навучальным годзе?

2. Колькі выкладчыкаў, якія прадметы і на якіх курсах выкладаюць зараз па-беларуску? Колькі іх будзе ў наступным годзе?

3. Ці ёсць у Вас беларускамоўная магістратура, бакалаўрыят і аспірантура? Колькі кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый падрыхтавана і абаронена за апошнія пяць гадоў па-беларуску, па якіх дысцыплінах? Іх суадносіны ў параўнанні з рускамоўнымі дысертацыямі за гэты перыяд?

4. Колькі падручнікаў на беларускай і рускай мовах пабачылі свет у выдавецтве "Універсітэцкае" за апошнія пяць гадоў?

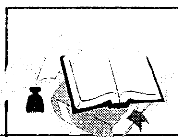
Пасля атрымання адказаў на гэтыя пытанні мы згодны супрацоўнічаць з Вамі і надалей пры ўмове, калі можна будзе ўбачыць рэальную перспектыву на бліжэйшыя гады, а не агульныя разважанні.

Нас вельмі турбуе гая сітуацыя, што ў апошні час склалася на філфаку, у выніку якой вядомыя даследчыкі ў галіне беларусазнаўства вымушаныя звальняцца з працы.

Нас таксама непрыемна ўразіў факт заснавання Вамі сумесна з нямецкім бокам цалкам рускамоўнай радыёстанцыі "Юністар – Радыё БДУ". Гэты ўчынак не робіць гонару першаму беларускаму універсітэту, які паўстаў у XX стагоддзі і быў у свой час флагманам беларускага адраджэння.

З гэтай прычыны ўзнікаюць меркаванні, ці не з'яўляецца яскравай ілюстрацыяй Вашых адносінаў да дзяржаўнай беларускай мовы і афіцыйны канверт БДУ, у якім Вы даслалі нам свой ліст: ён мае зваротны штамп-адрас толькі на рускай мове.

З павагай і надзеяй на далейшае супрацоўніцтва
Старшыня ТБМ імя Ф. Скарыны Алег Трусаў.

Крыжы Раманюкоў

З жыццяпісу Міхася Раманюка

Міхась Раманюк, народжаны ў 1944 годзе ў вёсцы Кавалі Брагінскага раёна Гомельскай вобласці, гадаваўся без бацькі. (Хведар Раманюк не вярнуўся з вайны, загінуў). Вышэйшую адукацыю будучы мастак, этнограф і мастацтвазнавец атрымаў у Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце (БДТМІ, цяпер Беларуская акадэмія мастацтваў), дзе вучыўся на спецыяльнасці мастака-мадэльера.

З 1970 года ён – у пастаянных этнаграфічных вандроўках, падчас якіх даследаваў нацыянальную спадчыну і матэрыяльную культуру беларусаў XX стагоддзя, сабраў унікальную калекцыю. Адначасова Міхась Раманюк вучыцца ў аспірантуры і чытае лекцыі ў БДТМ.

Ён – заснавальнік і галоўны рэдактар часопіса "Мастацтва Беларусі" (цяпер "Мастацтва"), а таксама пачынальнік, стваральнік і першы кіраўнік вышэйшай школы мастацтвазнаўства ў Беларусі. Ён аўтар шэрагу сцэнічных касцюмаў, паштовых марак і серый буклетаў-плакатаў "Беларускі нацыянальны касцюм", альбома "Беларускае народнае адзенне" і кніг "Народны касцюм Чачэрска і ваколіц", "Песні і строі Піншчыны".

У 1996 годзе ў Нацыянальным мастацкім музеі адбылася персанальная выстава Міхася Раманюка "Беларускі нацыянальны касцюм" і ягоная апошняя этнаграфічная экспедыцыя.

Заўчасная смерць перапыніла творчыя задумы вучонага. Ён пакінуў у спадчыну незавершаныя грунтоўныя манаграфіі "Беларускія маляваныя дываны", "Беларускія маляваныя куфры", "Беларускі нацыянальны касцюм" і "Беларускія народныя крыжы". Апошняя з іх пабачыла свет у выдавецтве "Наша Ніва". Падрыхтаваў кнігу да друку сын мастака Дзяніс Раманюк. Днямі ў Менску адбылася яе прэзэнтацыя.

Вычын Раманюкоў

Беларусі лёсам наканавана быць самастойнай цывілізацыяй незалежна ад таго, хацеў бы гэтага хто альбо не хацеў. Пераканацца ў тым можа кожны, каму пашчасціла сустрэцца і пазнаёміцца з кнігай Міхася Раманюка "Беларускія народныя крыжы". Першымі, хто ўжо меў такое шчасце, былі ўдзельнікі прэзентацыі кнігі, што адбылася 16 лютага ў касцёле Святога Роха.

Інтрыгуе і разам з тым насцярожвае назва кнігі. Мы як бы яшчэ знаходзімся ў палоне атэістычнай прапаганды, якую бальшавіцкая ўлада гадамі ўбівала ў нашыя галовы. Калі не прынята было гаварыць пра смерць і пахаванні, а людзей гналі ў "светлае будучае", нібы яны былі бессмяротныя. Аднак гэтае пачуццё знікае адразу ж, як толькі адчуеш, што ў тваіх руках магутны пласт матэрыяльнай і духоўнай культуры беларусаў. Пласт, які здолеў узняць адзін чалавек. Ягоная кніга сведчыць пра адметную этнічную гісторыю нашага народа і дае магчымасць асэнсаваць, што беларусы маюць свае, непадобныя да іншых, рысы, якія яскрава і самабытна праяўляюцца ў пахавальна-памінальнай атрыбутыцы, аздабленні крыжоў, надмагілляў.

Міхась Раманюк (1944 - 1997)

Кніга "Беларускія народныя крыжы" – з'ява ў матэрыяльнай і духоўнай культуры Беларусі. Кажуць, што падобнае даследванне сваёй спадчыны маюць эстонцы. Але, бадай, ні адна краіна свету не можа пахваліцца такой фундаментальнай манаграфіяй. Міхась Раманюк аддаў ёй 26 гадоў свайго жыцця. А кніга пабачыла свет толькі праз тры гады па ягонай заўчаснай смерці, дзякуючы намаганням сям'і, дзе найбольшы клопат выпаў на долю сына Дзяніса, які, як прафесійны мастак, дапоўніў і падрыхтаваў яе да друку. Годна пранёс па жыцці свой крыж Міхась Раманюк. Далей падхапіў яго, узваліў на свае плечы сын, спраўдзіўшы мару бацькі. Крыж, як сімвал, яднае людзей, незалежна ад таго, да якой рэлігійнай канфесіі належыць той ці іншы чалавек. Гэтая еднасць асабліва яскрава адчувалася ў храме, дзе малодшы Раманюк з пачуццём гонару і смутку прэзентаваў кнігу свайго бацькі, вёў рэй. Духоўныя спевы і арганная музыка надавалі імпрэзе незвычайную ўзнёсласць, урачыстасць і яшчэ болей узвышалі асобу Міхася Раманюка, душа якога ў гэты час, пэўна ж, была ў велічных скляпеннях храма. Пра яе прысутнасць цягам усёй прэзентацыі нагадваў удала падабраны мастацкі фотапартрэт Міхася, з якога выпраменьвалася незвычайнае святло, а сам ён з уласцівай яму пастаяннай усмешкай на твары пазіраў на тых, хто сабраўся, каб аддаць даніну пашаны памяці выдатнага дзеяча культуры. Усё гэта арганічна спалучалася з прамовамі, што прагучалі ў гэты вечар: лагічнае і, як заўсёды, выверанае выступленне Адама Мальдзіса, дасціпнае слова Анатоля Сабалеўскага, мудрае – філосафа Уладзіміра Конана. Пранікнёна згадваў пра Міхася Раманюка як пра сябра творчай суполкі "Пагоня" і кіраўніка кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў Аляксей Марачкін. З гонарам за свайго земляка прамаўляў Гаўрыла Вашчанка. Цёплым быў успамін архітэктара Тамары Габрусь. Свае вершы, прынагодна тэме крыжоў, прачытаў скульптар Алесь Шатэрнік і фотамайстар Георгі Ліхтаровіч. Бадай, найбольш цяжка было прамаўляць жонцы Наталлі. І ад таго, што няма побач Міхася, і ад таго, што родная краіна не спрычынілася да выдання гэтай каштоўнай кнігі. Словы падзякі гучалі на адрас дабрадзеяў, што ахвяравалі сродкі на багаты фаліянт. Найперш, гэта Дабрачынны Фонд Вялікай Брытаніі і яго сябра айцец Аляксандр Надсан ды добрыя людзі, пералік якіх займае блізу паловы кніжнай старонкі. Манаграфія выдадзена ў Вільні накладам 1500 асобнікаў. У ёй на 201 старонцы змешчана 300 фотаілюстрацыяў. Падобна на тое, што наша старажытная Вільня зноў становіцца цэнтрам беларускага кнігадрукавання.

Трымаю ў руках дыхтоўны фаліянт, гартаю яго старонкі, а на памяці – пахаванне Міхася Раманюка, дзе і ягоная дачушка Алеся, апранутая ва ўсё бялюткае (хусцінка, сарочка, спадніца) самотна праводзіць бацьку ў вечнасць. Белы колер у Беларусі не толькі колер радасці ды надзеі, але і смутку. Якраз пра гэта гаворыць кніга Міхася Раманюка "Беларускія народныя крыжы".

Ірына Ляксеева.

Гістарычны семінар ТБМ

Вечарам 16 лютага ў сядзібе ТБМ імя Францішка Скарыны адбылося першае паседжанне штомесячнага гістарычнага семінару арганізаванага кіраўніцтвам ТБМ.

Яно было прысвечана ролі Рагнеды і яе сына Ізяслва ў гісторыі Полацкага княства на рубяжы X-XI стагоддзяў.

У абмеркаванні прынялі ўдзел відныя прадстаўнікі інтэлігенцыі – драматург Алесь Петрашкевіч, пісьменнік Уладзімір Арлоў і гісторык Алег Трусаў.

Як распавядаюць летапісы, прыкладна ў 980 годзе дачка Полацкага князя Рагвалода Рагнеда адмовілася стаць жонкай Ноўгарадскага князя Уладзіміра з-за яго нізкага паходжання, аддаўшы перавагу Кіеўскаму князю Яраполку. Разгневаны Уладзімір сілай узяў Рагнеду ў жонкі, знішчыў яе сям'ю, а пазней забіў Яраполка і пачаў княжыць у Кіеве. Будучы паганцам, ён быў шматжонцам і ўтрымоўваў вялізны гарэм. Не сцярпеўшы ганьбы, Рагнеда спрабавала забіцьУладзіміра. А калі яе малы сын Ізяслаў заступіўся за маці Уладзімір згодна з парадай баяраў адправіў Рагнеду з чынам у пабудаваны для выгнаннікаў Ізяслаў (сённяшняе Заслаўе ў Менскім раёне).

Пасля прыняцця хрысціянства Уладзімір жаніўся на грэцкай прынцэсе Ганне, адмовіўся ад шматжонства і прапанаваў Рагнедзе стаць жонкай аднаго з яго баяр. Гордая Рагнеда выбрала за лепшае кляштар такому шлюбу і стала першай манашкай на ўсходнеславянскіх землях. А яе сын Ізяслаў увайшоў у гісторыю першым беларускім асветнікам і князем, які аднавіў у старажытнай сталіцы крывічоў полацкую дынастыю Рагвалодавічаў.

Як адзначыў Петрашкевіч, у сваёй п'есе "Гора і слава" ён паказаў Рагнеду моцнай асобай, якая ўплывала на Уладзіміра, не трацячы сваёй годнасці. Паводле словаў драматурга, менавіта Рагнеда прымусіла Уладзіміра прыняць хрысціянства, а калі князь паспрабаваў прынізіць яе, яна не пагадзілася быць на другіх ролях у сям'і Уладзіміра і выехала ў Беларусь.

Паводле словаў Уладзіміра Арлова, да гэтага часу не адбылося дакладнага падзялення айчыннай гісторыі на нацыянальны міф і гістарычную навуку. Прычынай такой сітуацыі з'яўляецца недахоп гістарычных фактаў, якія павінны ў поўнай меры падаць тую ці іншую падзею. Так у гісторыі Рагнеды і Ізяслава да гэтага часу таксама шмат неяснасцяў. Сярод іх пісьменнік назваў загадку паходжання полацкай княжны, таямніцу смерці і пахавання Рагнеды, яе сына і ўнука. "Цяжка ўявіць сабе, як магла б развівацца наша гісторыя, калі б Рагнеда была пакорнай. Магла б трагічна завяршыцца гісторыя Полацкага княства, што стала б асновай яшчэ больш драматычнай гісторыі беларусаў і іх незалежнай дзяржаўнасці", - падкрэсліў Уладзімір Арлоў.

Рагнеда і Ізяслаў

На думку Алега Трусава вучоныя да гэтага часу не могуць адназначна сказаць, чаму пасля прыходу Ізяслава на княжанне ў Полацку горад пачынае бурліва развівацца і Кіеў гэтаму не перашкаджаў. "Хоць маюцца звесткі пра прыход хрысціянства на Беларусь з Захаду, да гэтага часу невядомыя дэталі гэтага працэсу, а таксама, калі і дзе быў пабудаваны ў краіне першы хрысціянскі храм, і хто быў першым епіскапам у Полацку", - заключыў Алег Трусаў.

Акрамя таго ўдзельнікі паседжання падкрэслілі, што да гэтага часу не высветлена ментальнасць беларусаў, у духоўнасці якіх злучыліся элементы паганства і хрысціянства.

У ходзе акцыі адбылося ўручэнне ўзнагародаў пераможцам конкурсу "Ведай свой горад Менск", арганізаванага ТБМ сярод навучэнцаў і студэнтаў сталіцы.

Наступны семінар адбудзецца ў канцы сакавіка і будзе прысвечана актуальным праблемам утварэння Беларускай Народнай Рэспублікі, і ролі відных грамадска-палітычных дзеячоў краіны ў гэтай гістарычнай падзеі.

Марат ГАРАВЫ, БелаПАН.

Утворана Асацыяцыя краязнаўчых арганізацый

17-18 лютага гэтага года, у рамках нацыянальных праграмаў Асамблеі дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў Беларусі прайшоў круглы стол на тэму: "Краязнаўчы рух на Беларусі – гісторыя развіцця, праблемы і перспектывы". Да ўдзелу ў ім былі запрошаны вядомыя навукоўцы, прадстаўнікі шэрагу міжнародных Фондаў, якія працуюць на Беларусь, прадстаўнікі краязнаўчых арганізацыяў нашай краіны і журналісты, якія спецыялізуюцца на краязнаўстве.

17 лютага прысутным былі прапанаваныя даклады па тэмах:

-"Літаратурнае краязнаўства" – выступоўца Аляксей ПЯТКЕВІЧ, прафесар кафедры беларускай культуры Гарадзенскага Дзяржаўнага Універсітэту імя Я. Купалы.

-"Праца з дзецьмі і моладдзю" – выступоўца Аляксандр ГОСЦЕЎ, старшыня Гарадзенскага Школьнага Краязнаўчага Таварыства.

-"Метады даследвання рэгіёнаў" – выступоўца Ігар МАРЗАЛЮК, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплінаў МДУ імя А. Куляшова, старшыня Магілёўскага краязнаўчага таварыства імя Е. Раманава.

-"Супрацоўніцтва музеяў і краязнаўчых грамадскіх арганізацыяў" – выступоўца Тамара ВЯРШЫЦКАЯ, дырэктарка Навагардскага гістарычна-краязнаўчага музею.

18 лютага з дакладам на тэму: "Супольная праца краязнаўчых арганізацыяў і давядзенне вынікаў да грамадства" выступіў Віталь СКАЛАБАН, намеснік старшыні Цэнтра імя Ф. Скарыны.

Па кожным з дакладаў удзельнікі круглага стала дзяліліся асабістымі практычнымі доследамі, а выступоўцы адказвалі на ўзніклыя пад час абмеркаванняў пытанні.

Па тэме: "Агульнанацыянальны краязнаўчы праект: сітуацыя, сутнасць і вынік" прайшла свабодная дыскусія ды абмен прапановамі.

Удзельнікі круглага стала на падставе вынікаў і пагадненняў двухдзённай працы стварылі Рабочую групу і прынялі РЭЗАЛЮЦЫЮ:

"Аб утварэнні Асацыяцыі краязнаўчых аргаганізацый Асамблеі".

1. Стварыць Асацыяцыю краязнаўчых арганізацыяў і грамадскіх ініцыятываў Асамблеі.
2. Лічыць з дня заснавання сябрамі Асацыяцыі арганізацыі – удзельніцы круглага стала і запрасіць усе краязнаўчыя арганізацыі і грамадскія ініцыятывы ўступаць у Асацыяцыю.
3. Лічыць задачай Асацыяцыі каардынацыю дзейнасці краязнаўчых арганізацыяў Асамблеі і ажыццяўленне агульнанацыянальных краязнаўчых праектаў.
4. Для рэалізацыі ініцыятывы даручыць рабочай групе правесці неабходную падрыхтоўчую працу і падсумаваць яе вынік да 20 сакавіка 2001 года.

Па больш падрабязную інфармацыю звяртайцеся, калі ласка, у Выканаўчае бюро Асамблеі дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў па тэлефоне (017) 206-59-09 да Наталлі Казлоўскай.

№ 9 (497) 28 ЛЮТАГА 2001 г. НАША СЛОВА

Незвычайны юбілей

Прынята святкаваць "круглыя даты", юбілеі ці ўгодкі са дня смерці; святкаваць усё тое, што датычыць яскравых гістарычных постацяў ці іх неўміручых вычынаў. У лютым гэтага года зусім незаўважанай нашай грамадскасцю прамільгнула вельмі важная, а, можа, і лёсавызначальная дата ў гісторыі беларускай літаратуры. І тое, што няма таму пярэчанняў можа сведчыць толькі згаданне тае падзеі. 10 лютага 1911 года ў газеце "Наша ніва" ўпершыню быў надрукаваны верш у прозе Максіма Багдановіча, слыннага беларускага паэта, што стаў сімвалам нацыі, стаўпом беларускага Адраджэння ўсіх часоў.

Не лішне перачытаць яго нанава.

Я. П.

Пэўна, любіце вы, пане, між страніц старых, пажоўклых кнігі, ужо даўно забытай, адшукаць сухі цвяток. Пабляднелі яго фарбы, ледзь трымаюцца лісточкі... Але колькі ён прабудзіць у сэрцы кволым пачуцця! Чаго вы цвяток хавалі, што жадалася, збылося, - усё цеплыве ў душы і збудзіць мілых згадак доўгі рой. У думцы зноў вы пражывеце безваротныя часіны, і для вас каштоўным стане гэты высахшы цвяток.

Вершы, вершы дарагія! Спарадзіў я вас, маленькіх, у час, калі мне надымала грудзі хваля пачуцця. І няхай яно з вас знікла, хай зблякнелі вы, засохлі, усё ж вы будзіце мне згадкі, і за гэта дзякуй вам. Не абміне і чытач вас. І ў яго калісь бывала мысль супольная з маёю, тая ж хваля пачуцця. Усё калісь перажытое пакідала след у сэрцы і ляжала нерухома цёмнай залежжу, пластом. Разварушыце ж, мае вершы, гэты пласт, хай згадка згадку кліча, цягне, хай чытач мой зноў былое пражыве!

"Наша ніва", 10. 02. 1911 г.

Беларуская мова ў даўнейшых дакументах

Гэты ўзнік у 1589 годзе, мае больш 400 гадоў і надрукаваны ў кнізе "Акты Гал. Літ. Трыбунала" пад назваю ***"Опись имения... Ошмянского повета, составленная при продаже его..."***. Ён напісаны на старабеларускай мове і мае цікавасць для настаўнікаў, вучняў, студэнтаў і іншых грамадзян.

Вось яго скарочанае гучанне. *"Рэестръ списанья именья земенина господарского повету Ошмянского Яроша... отчизное и матки его Ганны Селивестровны, прозываемога... у селе Ромашковъ в повете Ошмянскомъ лежачого, через межвозного (судовы чын – М.П.) Ошмянского повету Миколая Ромашка и при стороне двуосъ шляхтичовъ Микалаю Кодю и Петру Мишковичу, которое именейцо тотъ Ярошъ и тая Ганна... продали и на вечность спустили земенину... Веселовскому и малжонце его Альжбете, детемъ и потомкамъ ихъ милости и тую продажу свою... въмоцъ и въ держанье и уживанье са всеми пожитками (доходами), широкостями тое именейцо, яко зъ будованьемъ дворнымъ и зо всякими кгрунтами... через мене подали листъ свой (грамоту)... въ року теперешнемъ от нароженья Сына Божего тисеча пятьсот осмодесятъ девятомъ месяца Апреля.*

Напервой меновите будованье: гридня с примномъ (пакой з прыбудовай, сенямі – М.П.), *клети две, лазня съ примномъ, гумно рубленое, хлев рубленый; селишчо, огород овошчовый, навозы противъ дому... бочок на чотыри севбы житное въ границахъ и межахъ, лежитъ бокомъ однимъ при ниве Щепоновской, а другимъ бокомъ при дорозе изъ села Ромашковъ до сеножатей под Клевицы, концомъ однимъ до дороги изъ села Наркевичовъ до Кгравжишокъ логомъ за горою. А па другомъ месцы нивка ... на полъ бочки. А на третьемъ месцы нива, прозваная Соломеная... бокомъ аднымъ... к дорозе из села Ромашковъ до Клевицы, а другимъ концомъ до стежки, которою ходетъ до Чижелевъ. На четвертомъ месцы нивки две до стешки... прозываемые подъ Вишенкою. На пятом месцы нивка подъ плотомъ Войтеля... концомъ при дорозе до Щепановичъ – тое нивки на севальню... А семая нива лесъ зоросникъ... концами обема къ себреному лесу* (агульнага карыстання –М.П.), *при осиннику себреномъ... Мой реестръ... до книгъ кгродскихъ Ошмянскихъ далъ, а другий слово въ слово списавши далъ пану Веселовскому... Писанъ у именьицы въ селе Ромашковъ року 1589, власною рукою подписалъ".*

Тут таксама ўжываюцца назвы *Иванцовъ логъ, въкрижохъ, при лесе Шумборовскомъ, до лесу Лосевского, сеножать в Олешникахъ*, і др. мова рэестра тагачасная дзелавая, пісьмовая, а не народная, гутарковая. Відаць старацаркоўная аснова, але ў ёй шмат чыста беларускіх слоў: *Ганна, Мікалай, матка, лазня, будованье, сёмая, сцешка, под плотам, грунт, гай, жытное, хлев, меновита...*

Па словах былога старшыні Грайжынского сельсавета А. К. Аскіркі, у іх было невялікае сяло Рамашкоўшчына, людзі жылі там да 1960-х гадоў, але выехалі. На месцы маёнтка засталіся алея, трохі брукаванай дарогі.

Міхась Пузіноўскі, г. Ашмяны.

Аповесць пра словы

Пярун, пяро, пара, пярсцёнак, палец

Колькі гадоў назад "Наша слова" пачало друкаваць "Аповесць пра словы". Мне, як аўтару большасці артыкулаў, давялося выслухаць нямала крытыкі, што я парушаю ўсе нормы даследвання мовы і, будучы дылетантам у філалогіі не маю права пісаць у такім ключы, каб артыкулы пра словы нагадвалі навуковыя. І я часова вырашыў спыніцца. Пасля гэтага пайшлі звароты з просьбай прадоўжыць гэтую тэму. Тым не менш, я вырашыў узяць тайм-аўт каб асэнсаваць падыходы. Праз два гады я пераканаўся, што вялікіх памылак у тых артыкулах дапушчана не было і таму вырашыў працягнуць тэму.

Пачнём з вядомага ўсяму славянскаму і балцкаму свету слова Пярун. Пярун у славянскай міфалогіі – бог грому і маланкі, бог навальніцы. У балтаў ён носіць імя Пяркунас. Pierkunas у летувіскай мове абазначае гром і мае вялікае слоўнае гняздо, з чаго шмат хто з даследчыкаў робіць выснову пра запазычанасць слова ***пярун*** з балцкіх моваў і, нават, пра запазычанасць славянамі ад балтаў культу Перуна. Але гэтага быць не магло хаця б таму, што ўвесь перадхрысціянскі сонм багоў балты запазычылі ў славян. Магчыма некалі ў іх былі і свае багі. Але балцкія багі 2-га тысячагоддзя запазычаны ў славян. І нават галоўны вяшчун (волхаў, жрэц) у жмудзінаў меў назву (імя, тытул) Крыве-Крывейтэ, што абазначае "Крывіч Крывічавіч" і падкрэслівае паходжанне іх вешчуноў ад крывічаў і не ў адным пакаленні, спадчыннае паходжанне.

Гняздо словаў ад pierkunas у летувісаў багатае, але ўсё завязанае на значэнне гром. У беларусаў тут усё гняздо убіраецца ў адзін сказ: "Пярун уперыў". Але калі мы абстрагуемся ад значэння ***гром***, то знойдзем у беларускай мове шмат сугучных словаў са словам ***пярун***. ***Пяро, пярына*** і гэдак далей. На першы погляд ***пяро*** і ***пярун*** ніяк не звязаны. Сувязь можна надумаць, але прыдумка яна і ёсць прыдумка. Мы ж прывыклі абапіраць параўнанні і высновы на цвёрды моўны грунт. Таму ізноў прапускаючы ўсе фармацыі звернемся да санскрыту і паспрабуем з дапамогай гэтай мовы зразумець і значэнне слова ***пярун*** і іншых сугучных словаў.

Для тых, хто не чытаў папярэдніх артыкулаў патлумачу коратка, чаму мы будзем шукаць адказ у санскрыце. І беларуская мова і санскрыт адносяцца да сям'і інда-еўрапейскіх моваў. Санскрыт зафіксаваны ў пісьмовым выглядзе недзе 3000 гадоў таму назад, беларускую мову пачалі фіксаваць пісьмова гадоў 500 назад. За 2,5 тысячы гадоў адбыліся вялікія змены ў лексіцы ўсіх моваў індаеўрапейскай сям'і, а зафіксаваны пісьмова санскрыт ужо не мог змяніцца. Таму да яго з невялікай нацяжкай можна адносіцца, як да індаарыйскай першамовы і на ім арыентавацца ў пошуках.

Што мы бачым у санскрыце?

Парама – вышэйшы, галоўны.

Паратман – вышэйшы дух

Парама–пумс – Вышэйшы Дух, эпітэт Вішну.

Парджаня – воблака, дождж, ***бог дажджу.***

У аснове ўсіх гэтых словаў стаіць моўная форма ***пара-***, якая абазначае найвышэйшую ў сабе, крайнюю ступень. У нашую мову яна дайшла ў форме ***пера-***. Прыведзеныя санскрыцкія словы дакладна раскрываюць значэнне слова ***Пярун***, як ***Вышэйшага духа дажджу*** ці наогул Вышэйшага духу, які ***пера***важае над іншымі. Таму і не дзіўна, што Перуна ўзвялічвалі над іншымі багамі. Гэтае ўзвелічэнне ішло не па значэнні. Ярыла ці Велес маглі значыць і больш. Гэтае ўзвелічэнне было традыцыйным закладзеным у глыбокай старажытнасці. У грэкаў яно выразілася ў вобразе Зеўса, у нас у вобразе Перуна.

Форма ***пара–*** ў значэнні крайні дае нам у санскрыце слова ***парна***, што абазначае зубец сцяны, крыло, пяро, ліст (дрэва). Параўнаем з хецкім perunas - скала, зубец гор. Таму калі мы згадаем слова ***пярнаты*** і параўнаем яго з ***парна,*** то становіцца зразумелым паходжанне слова ***пяро***, як крайняга элемента крыла. Але тады і крайні элемент рукі палец павінен мець такое ж паходжанне. Так і ёсць старая назва пальца ***перст***. І тут форма ***пер -***. У беларускай мове ад ***пярста*** пайшло слова ***пярсцёнак***, у рускай – ***перчатки***, у летувіскай *pirstas – палец, pirstyne – пальчатка.*

Слова ***пара***, як газападобнае вада таго ж паходжання. Гэта найвышэйшая ступень вады. Старажытныя людзі ведалі што ***парджаня*** – воблака ўтвараецца з ***пары*** ў выніку вы***пар***энння вады.

Палец, як крайні элемент рукі мог атрымаць сваю назву ад тога ж слова, што і санскрытскае ***паляча*** – *ліст*, як крайні элемент галінкі дрэва. Але калі ***палец*** – ад ***паляча***, то адсюль і ***плячо*** і ***прадплечча***.

Вось што мы атрымалі, пачаўшы разглядаць слова ***Пярун***. А для крытыкаў мушу пазначыць, што я прагледзеў усе даступныя мне этымалагічныя слоўнікі на гэтую тэму.

Ярыла, яркі, ворыва, ярмо, вясна

Ярыла другі з найбольш вядомых і шанаваных дахрысціянскіх беларускіх багоў. Сутнасць культу Ярылы, які і Перуна дастаткова добра вывучана беларускімі даследчыкамі, і я думаю, што пасля гэтых нашых публікацый пра Перуна і Ярылу мы атрымаем артыкулы з грунтоўнымі даследваннямі гэтых культаў. Мая ж задача значна прасцейшая – разабрацца з той інфармацыяй, якую дае лінгвістычнае даследванне гнязда словаў, у якое ўваходзіць слова ***Ярыла.***

У адпаведнасці з даследваннямі паганскай рэлігіі беларусаў... (дарэчы слолва ***паганскі*** не абазначае ***паганы, дрэнны бязбожны***, як яго ўспрымаюць, ***paqanus*** па-лаціне – ***сельскі, вясковы***. А стала гэтае слова абазначаць язычнікаў пасля перамогі ў Рыме хрысціянства, таму што пры перамозе хрысціянства ў Рыме і іншых гарадах на вёсцы заставалася старая рэлігія, якую і пачалі называць ***вясковай – paqanus***). Дык вось у паганскай рэлігіі беларусаў бог Ярыла займаў постаць бога вясны, сонца, урадлівасці, пладавітасці. Першае слова якое вяжацца з Ярылам – ***яркі***. Зразумела сонца вясной свеціць больш ярка. Далей ідуць словы: ***яравы, яравая пшаніца, ярына.*** Тут таксама ўсё зразумела. Уся ***ярына*** сеецца вясной. Таму іпастась Бога вясны вырысоўваецца яшчэ ярчэй.

Этымалагічны слоўнік Фасмера прыводзіць слова ***яра*** ў значэнні ***вясна*** і падае балгарскае дыялектнае ***яра - вясна*** і чэшскае ***jaro-вясна,*** але і тут у аснове гэтых словаў -- ***ярына.*** Нам жа трэба сутнасць і ***ярыны*** таксама.

Знаёмы з маімі артыкуламі чытач, пэўна чакае, што я зараз зайду ў санскрыт і ўсё стане ясна. Але на гэты раз справа выглядае некалькі не так. Пастаць Ярылы там не праглядваецца, што і не дзіўна. Вясна ў Індыі не настолькі актуальная, як у нас. Таму трэба меркаваць, што культ Ярылы (вясны) хоць і ўзнік у тыя далёкія часы, але значнасць сваю набыў некалькі пазней.

Сувязь жа кораня *-яр– (Ярыла, яркі, яравы)* з вясной мы можам канстатаваць незалежна ад культу Ярылы і магчыма датаваць значна больш раннімі часамі, пакolькі гэтая сувязь праглядваецца ўва ўсіх групах індаеўрапейскіх моваў. Так панямецку ***das Janr – год.*** Паавестыйску ***год-yara***, паготску ***год-jer,*** па-грэчаску ***opac - год, пара***. Па-колькі ў адпаведны перыяд першаснай гісторыі год пачынаўся вясной, то das Jahr – гэта прамежак часу ад вясны да вясны. Ну гэта нацяжка скажа любы мой апанент. Магчыма, але пяройдзем тады да мовы яшчэ аднаго старажытнага еўрапейскага этнасу, да адной з моў кельцкай групы, а менавіта гэльскай (ірландскай) мовы. Дык вось тут мы бачым: ***earrach –вясна.*** Праўда слова ***год*** там сфармавалася паводле іншага прынцыпу. Тым не менш жорсткую прывязку кораня ***-яр*** – да вясны мы знайшлі. Прывязаць то прывязалі, але што ў першааснове. Давядзецца ізноў звярнуцца да санскрыту. Тут усё, як звычайна, ***ara – руда, медзь, бронза; arakta – яркі, чырванаваты***. Сонца сапраўды нагадвае чырванаваты медны ці бронзавы дыск. І на ўсякі выпадак згадаем, што бог Сонца ў Егіпце меў імя Ра. Далей у санскрыце: ***arc-ззяць, выпраменьваць, arci, arcis-промень, полымя, arjuna-светлы, белы.*** І, нарэшце ***arka-промень, сонца, бог сонца***. Таму ў аснове слова ***Ярыла*** ляжыць прыметнік ***яркі***, ***светлы***, або дзеяслоў ***ззяць-arc***, або само слова ***arka-бог сонца*** што ніяк не пярэчыць значэнню ***бог вясны***.

Але разглядаючы карань ***-яр-*** мы не можам прайсці міма слова ***яр-круты глыбокі роў, разлом, вымоіна.*** на санскрыце ***jarjara-разломаны, разарваны, растрапаны. Jhari-рэчка, плынь.*** Яр і ёсць разлом, які застаецца пасля плыні, прычым, як правіла, пасля веснавой плыні, паводкі. Далей у нашых пошуках варта звярнуць увагу на асноўны элемент вясны. Што гэта за элемент. На розных этапах развіцця цывілізацыі ён, гэты элемент, розны. І ў розных цывілізацый розны. Але ў земляробаў асноўны элемент вясны гэта ворыва. але што такое ворыва, як не ламанне зямлі. І вось тут мы ізноў выходзім на карань ***-яр-***. Пяройдзем найперш у летувіскую мову. ***Jarti – узараць, узорваць.*** Ну а тут мы ўжо выходзім на нашае роднае беларускае слова ***араць.*** Этымалогія гэтага слова павінна быць дастаткова вывучанай. Проста мне мабыць не ўдалося ўбачыць гэтае даследаванне. Разам з тым з радасцю паведамляю, што ў слоўніку іншамоўных словаў яго няма. І то добра. Хаця зазірнуць у тыя мовы ніяк не лішне. Так на лаціне ***земляробства – aratio, arator – земляроб, селянін; aratrum – плуг.*** Трэба згадаць, што прыладу для ўзорвання зямлі часта і называлі ***арала.*** (параўнай Ярыла). Па-грэчаску ***араць-аргано (orqano).***

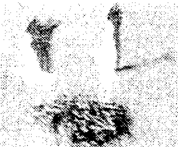
Нам засталося дадаць да гэтай групы словаў назву элемента да якога мацуюць гэтае самае арала, чым ***арала і маюць*** (бяруць) – ***ярмо.***

Вось так карань ***–ар- (-яр)*** праз тысячагоддзі мяняючы нацыі і мовы рухаўся па цывілізацыях, увасабляючы ***сонца і вясну.***

Само ж слова ***вясна*** прайшло з беларусамі праз тысячагоддзі амаль без зменаў. На санскрыце ***вясна – vasanta*** і паходзіць ад дзеяслова ***vas – жыць, жыць багата, жыць у раскошы; vasn – багацце, дабро, скарб.***

Які ўжо раз здзіўляешся логіцы нашых далёкіх прашчураў, якія не восень называлі залатой, а ***вясну*** вывелі ад слова ***багацце***, добра разумеючы што ўсё багацце закладваецца менавіта вясной.

Станіслаў Суднік.

Фальклор як крыніца аптымізму, маральнай чысціні, здароўя і цвярозасці народа

Паўсядзённа, ад ранку да вечара, ад тыдня да месяца, ад пачатку да канца года, ад калыскі да магілы фальклор гучыць эстэтычным напаўненнем прыгожай песняй у жыцці кожнага чалавека. Яго справядліва называюць "мастацтвам дзяцінства чалавечага грамадства", таго часу, калі чалавек не супрацьпастаўляў, а лічыў сябе арганічнай часткай прыроды. На гэтым узнікла наіўнае, але такое ж натуральнае, як і само дзіця чалавека, светасузіранне, міфалагізаванне Сусвету, яго анімістычнае адухаўленне і антрапаморфнае ачалавечванне, татэмістычнае атаясамліванне.

Сонечны аптымізм фальклору – аснова ўсёй традыцыйнай культуры ў наш час трываецца на падпарадкаванні яго асноўнага каляндарнага цыклу, як асноўнага ядра, вітку Зямлі вакол Сонца. Адпаведна гэтаму жыццесцвярджальнасцю, радасцю жыцця напоўнены тры галоўныя гадавыя святы беларусаў: Вялікдзень – веснавое ўваскрэсенне прыроды, Купала – апагей яе росквіту і Каляды, час зімовага адпачынку.

Велічным эпічным гімнам абуджэння прыроды гучаць на Вялікдзень, свята веснавога раўнадзенства, валачобныя песні з іх сакральна-магічным шматзначным прыпевам "Вясна красна на ўвесь свет!". Гэта гімны руху, росквіту, шчасцю:

Ідзём, пойдзем па вуліцы,
Спявайце, браткі, спявайце!
Па вуліцы, па новенькай,
Спявайце, браткі, спявайце!

Ад ранку да вечара мужчынскія гурты (бо толькі іх спевы маглі ўвасобіць мажорныя гімны) вярбальнага зместу песнямі, часам да 320 радкоў, услаўлялі гаспадаркі і хаты земляробаў, неслі ў іх навагоднія гіпербалы, пабудаваныя на славеснай магіі. На цэлы год яны ўслаўлялі надзею, аптымізм, радасць жыцця, перспектыву, светлую радасць жыцця, фармавалі жыццёсцвярджальны светапогляд.

Апагею дасягала гэта радасць жыцця на свята летняга сонцавароту – Купалле. Колавыя карагоды па сонцу вакол вогнішчаў – адлюстраванняў сонца на Зямлі, ашышчальныя перадшлюбныя парныя скокі праз агонь, выпісванне выяў сонца кругавым вярчэннем паходняў, ранішняе чаканне ігры самога сонца – гэтыя і іншыя салярныя рытуалы – спроба магічным чынам затрымаць Сонца як жыццядайцу цяпла на Зямлі як мага даўжэй.

Найпрыгажэй славесная песенная магія абагаўлення сонца гучыць у клічных апрамленнях "Сонейка! Сонейка!" кожнага радка купальскіх песень і карагодаў.

На гарызанталі часу ў адно цэлае жыццёсцвярджальны светапогляд усёй традыцыйнай культуры беларусаў аб'ядноўваюць Дзяды. Вытокі іх ідуць ад Ведаў – увасаблення найстаражытнейшай ведыйскай культуры, дзе сэнс жыцця людзей на зямлі тлумачыцца рэінкарнацыяй – пераходам у іншую форму існавання.

Страх чалавека перад смерцю як перад самай непазбежнай рэальнасцю знайшоў сваё ўвасабленне ў светапоглядзе Дзядоў. Калі непазнаныя ў старажытныя часы стыхіі ён персаніфікаваў у Велесе, Даждзьбогу, Перуне, Лесавіку, Русалцы, Кусце і іншых міфалагічных уяўленнях, то нябожчыкі, адпаведна гэтаму, пераходзілі ў іншую форму існавання і адтуль "усё бачылі, усё чулі, усё ведалі" і маглі ўплываць на жыццё кроўных, іх дабрабыт, здароўе, шчаслівы лёс. З гэтага, дарэчы, нарадзілася і вера ў прадвызначанасць лёсу. Жывыя нашчадкі Дзядоў з'яўляюцца як бы прадстаўнікамі іх у добрых справах, таму атрымоўвалі дапамогу ў гэтым, а таму пра Дзядоў "гаварылі толькі добра, або ні слова".

Кожная субота была філасофскім роздумам ля магілы Прашчура, успамінамі аб лепшых прадстаўніках роду не менш чым да пятага і нават дзесятага калена. Такім чынам устанаўлівалася аптымістычная сувязь пакаленняў, натуральны адбор і перадача працоўнага і жыццёвага досведу.

Да фантастычнага ўзроўню светапоглядная міфалогія Дзядоў звязана з траецкімі Дзядамі (9 суботні дзень пасля Вялікадня), калі "наўі" – душы Дзядоў нябачнымі выходзілі з магіл і назіралі за жыццём кроўных. Выніковымі з-за сувязі са штогадовым адыходам прыроды да зімовага сну былі Зьмітроўскія Дзяды (у суботу перад 8-ым лістапада), бо сімвалізавалі пераход усіх жывых у іншую форму існавання. Здзіўляе, што гэтыя быццам бы наіўныя ўяўленні пацвярджаюцца сучаснымі касмічнымі тэорыямі існавання чалавека і асабліва адкрыццём і нават матэрыялізаванай фотафіксацыяй біяэнергіі, якая не знікае бясследна. Якая гэта аптымістычная, гуманістычная тэорыя ў параўнанні з застрашваннем пеклам і раем, нікчэмнасці зямнога існавання чалавека! Памылка, што Дзяды адменены на Беларусі як дзяржаўнае свята.

Новую аптымістычную тэндэнцыю набыло магічнае шчыраванне "каляда", як са старажытных часоў адваяваную ў леса выпальваннем ніву, пад час зімовага сонцавароту. Вольны ад цяжкай працы час дазволіў разгарнуць вясёлае, карнавалізаванае, тэатралізаванае свята Каляд па юліянскаму каляндару ад 6 да 19 студзеня і прадоўжыць яго шлюбным Мясаедам да Вялікага передвелікоднага сямітыднёвага посту. Выдатна, што ўвядзенне сустрэчы Новага года ў часы Пятра І стала арганічным пераносам яго з Вялікадня. Дрэнна, што не ва ўсёй сваёй прыроднай шматфарбнасці яно існуе ў нашы дні.

Тое, што старажытная традыцыйная культура Беларусі захавала жыццясцвярджальны светапогляд, мы абавязаны ў значнай ступені праваслаўнай канфесіі, якая была больш цярпімая і сама ўбірала, у адрозненне ад больш аскетычнай каталіцкай, прыгажосць, натуральную эстэтыку дахрысціянскай культуры.

Фальклор, традыцыйная культура выпрацавалі гармнічнасць, маральную чысціню народнай педагогікі, якая трымае ад нараджэння да провадаў на той свет у рамках высокамаральных калектыўных правіл жыцця і паводзін кожнага чалавека. Найбольш разнастайна фальклорныя жанры (іх налічваюць да 20 і больш) фармуюць душы дзяцей, калі закладваюцца асноўныя рысы асобы. Першае месца тут належыць калыханкам, забаўлянкам, пацешкам, а пазней заклічкам, лёсаванням, гульнёвым прыгаворам, дражнілкам і шмат іншым творам. Казкі развіваюць фантазію, загадкі – здольнасць да паэтычнага здумення, прыказкі служаць перадачы жыццёвага досведу, песні развіваюць прыгажосць душы дзяцей, чысціню кахання. У сталым узросце засноўваюцца старыя абрадавыя песні, балады, павучальныя велікапосныя і піліпаўскія песні, паданні і легенды, духоўныя вершы і біблейскія псалмы. А на той свет цела чалавека праводзяць трагедыйнымі галашэннямі, якія здымаюць з душы жывых няўцешны боль.

Радзінны, шлюбны і пахавальны абрады і рытуалы нарадзілі цэлую сістэму жанраў фальклору, якія напаўняюць іх эстэтыкай, адпаведнымі пачуццямі, высокай маральнасцю, як бы прыгожа перадаюць, перапраўляюць чалавека ад аднаго ўзросту да другога аптымістычнага, радасна, весела, з песнямі, танцамі, жартамі. Яны аберагаюць ад хвароб, супроць якіх выпрацавана славесная магія замоў, навучаюць і дапамагаюць зберагчы здароўе змаладу, выхоўваюць агіду да п'янства, распусты, амаральнасці, зла, жорсткасці і другіх псіхалагічных хвароб.

Сучаснае грамадства хворае на песімізм, анемію, манкуртызм, алкагалізм, наркаманію, СНІД, агульнае нездароўе, бо адышло ад здаровых прыродных асноў традыцыйнай культуры, якая калектыўна выхоўвала і трымала людзей у рамках аптымістычных, высокамаральных, здаровых светапоглядаў асноў звычаёвага права. Фальклор эстэтычным шляхам фармаваў чыстыя, светлыя, гарманічныя, прыгожыя душы людзей, не здольных на зло, распусту, п'янства.

Васіль Льцьвінка, Менск.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ УНІВЕСІТЭТ ІМЯ МАКСІМА ТАНКА

ФАКУЛЬТЭТ НАРОДНАЙ КУЛЬТУРЫ

КАФЕДРА ЭТНАЛОГІІ І ФАЛЬКЛАРЫСТЫКІ

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ

Беларускі дзяржаўны педагагічны універсітэт імя Максіма Танка ладзіць 6-7 снежня 2001 года Рэспубліканскую навукова-практычную канферэнцыю **"НАРОДНЫЯ ТРАДЫЦЫІ І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА".**

Мэта канферэнцыі – абмеркаванне праблемаў пытанняў і шляхоў развіцця нацыянальнай культуры і адукацыі.

Асноўная праблематыка і тэматычныя напрамкі канферэнцыі:
- традыцыйная культура беларусаў (матэрыяльная і духоўная);
- сучасныя праблемы нацыянальнай культуры;
- культура нацыянальных меншасцяў;
- дзейнасць культурна-асветных арганізацый у стаўленні і развіцці нацыянальнай адукацыі;
- народная педагогіка;
- нацыянальная адукацыя і замежны досвед.

Заяўкі на ўдзел у канферэнцыі і тэксты дакладаў на паперы і дыскеце ў памерах да 4-5 старонак дасылайце да 10 верасня 2001 года на адрас: Менск, вул. Магілёўская, 37, кафедра этналогіі і фалькларыстыкі. Тэлефоны для даведак: 227-49-74 (дэканат) і 227-43-67 (кафедра).

У заяўцы просім дакладна ўказаць Вашы прозвішчы, імя, імя па бацьку, адрас (хатні і службовы), нумары тэлефонаў, месца працы, пасаду, навуковую ступень і званне (калі яны ёсць). Матэрыялы канферэнцыі мяркуецца надрукаваць да 6 снежня 2001 года. Рэдкалегія пакідае за сабой права экспертнай ацэнкі і рэдагавання дакладаў у залежнасці ад іх змястоўнасці, актуальнасці і навуковай навізны. Дыскеты будуць вяртацца пры рэгістрацыі ўдзельнікаў.

Аргкамітэт.

Народны талент

Народным талентам называюць жыхары вёскі Адверцічы Столінскага раёна гарманіста Міхаіла Васільевіча Яхнаўца. Працаваў ён у паляводчай брыгадзе, колькі год ужо як на пенсіі, а з любімым інструментам не расстаецца, з'яўляецца ўдзельнікам народнага фальклёрнага калектыву "Журавушка", што ў саўгасе "Манькавіцкі".

Фота Рамана Кабяка, БелТА.

---

24 лютага на 71-м годзе жыцця памёр сябар ТБМ, сябар Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомы беларускі фалькляryст, прафесар кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства Беларускага Універсітэта Культуры

Цішчанка Іван Кірылавіч

Ад нас пайшоў вядомы навуковец і цудоўны выкладчык, якога любілі студэнты, і які заўсёды выкладаў свае прадметы па-беларуску. Іван Цішчанка чытаў міфалогію беларусаў і сімволіку беларусаў, быў вясёлым чалавекам. Аўтар кніг "Беларуская частушка...", "Жыццё песні", "Да народных вытокаў", укладальнік кніг "Жартоўныя песні", "Песні пра каханне", "Сямейна-бытавыя песні" са зводу "Беларуская народная творчасць", аўтар шэрагу артыкулаў і сцэнароў да фільмаў.

Сакратарыят ТБМ выказвае шчырыя спачуванні сям'і нябожчыка, калегам па кафедры, рупліўцам беларускага фальклёру з нагоды спасціглай усіх страты.

Язэп Палубятка

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

VI

... Сяргей Астапчык з прыўзнятым настроем ішоў на службу.

Ад "Станцыі хуткай дапамогі", якая мела асобны ўваход з раённай бальніцай, шпарка крочыў галоўны ўрач Сцяпан Сцяпанавіч Улановіч.

Хірург Сяргей Астапчык прыпыніўся на хвіліну, каб павітацца са сваім начальнікам.

Прывітанне было шчырым і сардэчным, асабліва з боку начальніка.

— Што зубы скаліш, свісток! — Улановіч для лепшага ўзаемаразумення з маладым чалавекам стаў гутарыць на молодзевым жаргоне. — У цябе ў палаце чалавек дуба даў, а ты, піжон, зубы прадаеш.

Яшчэ ўчора ў тых палатах, у якіх ляжалі хворыя хірурга Астапчыка, ніхто не збіраўся пакідаць гэты свет, і ад такога нечаканага прывітання Сяргей сумеўся, адкінуў усе думкі пра вячэрні флірт.

Небараку хворага Астапчык не ведаў, а тая палата, дзе ён памёр, лічылася за доктарам фармальна і практычна ён да яе не меў ніякага дачынення. Галоўны ўрач нават забараніў яму туды і блізка падыходзіць.

— П'яніца. Дурань адзін тут з "Хуткай дапамогі" падабраў яго на вуліцы. Які міласэрны алкаголік знайшоўся! У самую лепшую палату ўкінуў, як брата свайго. А той узяў і сканаў. Памёр. Зразумела табе!

Астапчык запрэтэставаў — лепей маўчаў бы! — і адразу пашкадаваў аб гэтым.

Мерапрыемства пад гучнай назвай "лятучка", якую кожны працоўны дзень праводзіў галоўны ўрач раённай бальніцы, звычайна працягвалася больш за гадзіну, але пачатак заўжды быў а палове дзевятай. Тыя, каму пашанцавала спазніцца мелі вялікія непрыемнасці. Калі б цывілізаваны еўрапеец выпадкова патрапіў сюды, то падумаў бы, што прысутнічае на свяшчэнным абрадзе афрыканскага племені, пра якое яшчэ не ведае навука.

Прысутнічалі тут шматлікія намеснікі галоўнага. Прысутнічалі таксама кіраўнікі дапаможных гаспадарчых службаў. Тут не было гутаркі пра тое, як лячыць. Уся размова была пра тое, каму, дзе і як дастаць, узяць, прынесці, прывезці, паднесці, забяспечыць. І так штодня ...

Гэтая лятучка была самай кароткай з усіх, якія праводзіў Сцяпан Сцяпанавіч Улановіч.

Людзі, сабраўшыся ў зале паседжанняў, ужо ведалі, што галоўны сёння не мае настрою, і рыхтаваліся да карыды мясцовага значэння: слабанервовыя затыкалі вушы скарбовай ватай і клалі пад язык скарбовы валідол.

Улановіч ніяк не мог супакоіцца пасля шчырай размовы з першым сакратаром райкама партыі, сардэчнай размовы з каханай і выхаваўчай працы з былым сябрам і падначаленым. Ён проста ўляцеў у залу, але не паспеў сказаць свае вечнаветлівае: "Нарэшце, вы сабраліся", як зноў адчыніліся дзверы і на парозе з'явілася двое: саракагадовая прыбіральшчыца Ганна і трыццацігадовы сантэхнік Жорык. Каханне, як нам усім вядома, не глядзіць на ўзрост.

Ганна неахвотна адступала перад сантэхнікам і радасна шчабятала: "Ты што! ... Ты што! .." Жорык не глядзеў у бакі, а хуценька зачыніў нагою дзверы, схапіў сваю ахвяру рукамі, прыціснуў моцна да сябе і ... з пацалункам забыўся пра ўвесь белы свет.

Усім нам вядома, што над калекамі, хворымі і закаханымі смяяцца вялікі грэх. Сяргей Астапчык добра ведаў гэта, бо быў камсамольцам (праўда, апошні год) і да кахання ставіўся сур'ёзна, але тым не менш яго пацешыла тое, што прыбіральшчыца пад час такога святога дзеяння, як пацалунак, не выпусціла з рук анучу.

Сяргей рассмяяўся. Яго дружна падтрымалі калегі. Людзі, якіх засталі знянацку за такою сур'ёзнаю справаю, вядома, уцяклі, а медыцынскія работнікі ніяк не маглі супакоіцца — смяяліся шчыра і доўга. Толькі крык урача "Станцыі хуткай дапамогі" Марыі Сяргееўны: "Банкевіч павесіўся" спыніў гэты смех.

Марыя Сяргееўна закрычала так, каб нагнаць страху на галоўнага ўрача.

Страху яна сапраўды нагнала. Улановіч збялеў і дрыготкім голасам прамовіў:

— Усе вольныя.... Калі Улановіч прыбег на станцыю, там усё ўжо скончылася. Банкевіча падняглі з унітаза, знялі з шыі гумавы шланг, зрабілі неабходны ўкол і ... на скарбовай машыне адвезлі дахаты.

Пасля лятучкі Сяргей Астапчык вырашыў патэлефанаваць сваёй былой пацыентцы і даведацца пра стан здароўя, а ўрэшце прызначыць і спатканне. Астапчык рабіў смелы крок. Былая пацыентка звярталася да яго з такімі прапановамі даўно, але Сяргей прымаў іх за звычайны жарт. Са свайго кабінета ён патэлефанаваць не мог. Там сядзела ўжо медыцынская сястра, і ніякай гутаркі пра спатканне не магло быць. Падобная справа заўжды таямніца для іншых, а тым болей для жонкі.

Сяргей Астапчык мудра палічыў, што тэлефон-аўтамат зможа надзейна паслужыць яму. У калідоры хірургу трапіўся міліцыянер, які гаротна плакаў. Яго суцяшалі некалькі хворых, але дарма: па шчаках ручаямі цяклі слёзы, а пад носам адна за адной выдуваліся булькі. Доктар на хвіліну прыпыніўся.

Сёння, як і ўчора, лейтэнанту Піліпчуку не шанцавала. Яшчэ зранку яго выклікаў да сябе начальнік аддзела ўнутраных спраў раёна і запатрабаваў тлумачальную запіску. Затым яму была аб'яўлена строгая вымова за нядбайнае выкананне сваіх службовых абавязкаў. Начальнік, вядома, чалавек сур'ёзны! Заяву на водпуск, якую падаў яму Піліпчук, ён адразу ж разарваў і паабяцаў лейтэнанту, што той пойдзе ў водпуск, калі паляцяць "белыя мухі".

Хто і што можа суцешыць чалавека ў такім выпадку?

Доктар Астапчык пагладзіў міліцыянера па галаве і пайшоў.

Прыемны галасок сказаў: "Ал-лё!". Для большай упэўненасці Сяргей хацеў запытаць: "Гэта Наташа?", але толькі сказаў: "Гэта Н..." і змоўк. У кроку ад яго стаяў Наташын муж і глядзеў на Астапчыка сваімі блакітнымі вачыма. Мілы галасок паўтарыў у трубцы сваё "ал-лё", але ўжо менш лагодна і больш патрабавальна. Сяргей разгубіўся, а тым часам блакітныя вочкі, не міргаючы, працягвалі глядзець на яго. Голас у тэлефоннай трубцы рашуча запатрабаваў: "Што ты хочаш?". Сяргей адчуў, як ад страху ў яго пачала дрыжаць рука, што трымала слухаўку і, каб не выдаць свайго хвалявання, ён падтрымаў яе другою рукою, напружана думаючы, што сказаць, як выйсці з гэтага становішча. Пад зацікаўлены позірк блакітных вачэй у галаву нічога не прыходзіла. На тым канцы тэлефоннай лініі болей не сталі чакаць адказу і заміж пяшчоты пачулася звычайнае: "Дурань" і кароткія гудкі.

Нягледзячы на тое, што яго аблаялі, Астапчык уздыхнуў з палёгкай. На сінія вочкі ўжо не звяртаў увагі, павесіў трубку на рычаг і пайшоў. Ззаду пачуўся ўзбуджаны шэпат.

— Звані хутчэй, пакуль гэты гарлапан не выжлукціў нашу долю. Ён такі, я яго ведаю!

Хірург Астапчык прабіраўся праз шчыльны натоўп хворых, якія тоўпіліся ў калідорах ля кабінетаў, і нечакана быў спынены жанчынаю яго ўзросту, даволі такі тоўстаю і мажною. Яе тварык меў даволі прывабны выгляд: кроў з малаком, як кажуць людзі. Маладзіца была апранута ва ўсё джынсавае. Ад яе прыемна пахла парфумай, а на ўсіх пальцах блішчэлі залатыя пярсцёнкі. На шыі кабеты вісеў коштам у некалькі сотняў рублёў залаты ланцужок. З-за шырокіх плячэй джынсавай маладзіцы выглядвала старэнькая і худая — скура ды косці — жанчына, апранутая ва ўсё чорнае.

— Доктар, — маладая жанчына гаварыла мякка, лагодна, пяшчотна і шчыра. — Нам параілі звярнуцца да вас.

— Слухаю вас, — як звычайна, не спыняючы крок, сказаў Астапчык і зрабіў выгляд, што ён вельмі заняты.

Джынсавая жанчына не адставала ні на крок. Не адставала і старэнькая бабуля, нягледзячы на тое, што ёй хуткая хадзьба давалася цяжка.

— Мы да вас наконт Ванькі Бубянцова ...

— Не ведаю такога. Гэта ваш сын? Што з ім?

— Ой, даруйце доктар! Івана Бубянцова. Ён даводзіцца мне мужам .. . Даводзіўся ...

На прыёме ў доктара сёння было, як ніколі, шмат людзей. Ён прайшоў каля чаргі і нават не глянуў на яе. Ён не глянуў на твары людзей, якія прыйшлі да яго прасіць дапамогі, і мелі б за шчасце сустрэцца з ім позіркам.

Услед за Астапчыкам у кабінет зайшла маладая кабета, а чарга загула:

— Сваіх водзіць.

Старую жанчыну не пусцілі зусім: адзін з хворых даў ёй зразумець, што ў гэты кабінет яна зможа трапіць толькі цераз яго труп. Паміраць ён зусім не збіраўся. Слёзы старэнькай бабкі не знайшлі ў хворых ні падтрымкі, ні спачування.

— Скажыце, доктар, мой муж памёр?

— Я вас не разумею, шаноўная. Хто памёр?

— Як хто? Ванька ... Даруйце, доктар ... Іван Бубянцоў памёр? — жанчына ўвесь час гаварыла лагодна.

— Хоць зарэжце мяне, але я не ведаю ніякага Ванькі ... Даруйце, Івана Бубянцова ...

— Як гэта вы не ведаеце? Яго п'янага на вуліцы ўчора падабрала "Хуткая дапамога", а сёння нам людзі сказалі, што ён ноччу памёр.

Нарэшце Астапчык зразумеў, пра каго вядзе гаворку жанчына.

— Да хворага, які памёр, я не маю ніякага дачынення. І ўсё тое, аб чым вы мне гаварылі, чую ўпершыню ... ад вас.

— Ну як жа так, доктар! Вы жартуеце ці можа вы мяне за дурніцу лічыце, якую можна пасылаць з пакоя ў пакой? — у адно імгненне жанчына раззлавалася. — Я была ўжо ў гінеколага, тэрапеўта, акуліста, анколага. Была ў старэйшай медыцынскай сястры. І ўсе мяне кудысці пасылаюць. Я была нават у галоўнага ўрача. Гэта ён мяне накіраваў да вас. А вы мне тут кажаце, што не маеце ніякага дачынення да майго Ванькі ... Даруйце, Івана Бубянцова.

Астапчуку стала млосна: ён цяжка ўздыхнуў і сеў на край стала.

— Скажыце, доктар! Мой муж сапраўды памёр? — цяпер ужо твар у жанчыны быў падобны на колкі асклепак і меў непрымірымую рашучасць. Пытанне, з якім яна звярнулася, павінна было вырашана тут і, менавіта, зараз.

Доктар не ўмеў пярэчыць жанчынам. Іх катэгарычныя пытанні прымушалі яго кожны раз нерваваацца.

Ад розных непаразуменняў учарашняга і сённяшняга дня, ад непатрэбных хваляванняў і стрэсаў, неабходнасць якіх так імкнуцца даказаць вучоныя, у Астапчыка пачала трэсціся галава. Ён стараўся гаварыць спакойна, але тым часам стаў губляць кантроль над тым, што гаварыў.

— Як гэта здарылася, цыпанька мая?

Гэтае пытанне было адрасавана медыцынскай сястры, што была тут. Пяцідзесяцігадовая жанчына здзіўлена глянула на маладога доктара і разгублена пацiснула плячыма.

Джынсавая жанчына раптам упэўніла сябе ў тым, што яе Ванька Бубянцоў недзе ўжо ў раі ды п'е на брудэршафт з апосталам Пятром, і не на жартачкі рахвалявалася. Перад ёю адкрыліся неабсяжныя далягляды свабоды, і яе чыстае паветра зусім замуціла галаву Зіне Бубянцовай.

— Якое шчасце, доктар! Якое шчасце! Доктар, я ўпэўнена, што гэта так. Якое шчасце! Я цяпер магу свабодна жыць з мужчынамі. З кім пажадаю! Які цуд! Ведаеце, доктар, у мяне столькі кавалераў, але я да гэтага часу ні з кім не была, ні з кім ... Усё цярпела ... А цяпер можна. Якое неспадзяванае шчасце!

Ад такой сардэчнай шчырасці джынсавай удавы ў доктара пачалі падымацца ўгару валасы, а ў медыцынскай сястры ад пачутага растапырыліся і падаліся ўперад вушы.

Звычайныя чалавечыя мазгі такой сардэчнай шчырасці не прымаюць.

Доктар у роспачы абхапіў галаву рукамі і ад бездапаможнасці гаркнуў жарт, якім ён пацяшаў сяброўак, калі быў яшчэ студэнтам.

— Скажыце, сястра, хворы перад смерцю пацеў?

— Доктар! Мой любы доктар! Пры чым тут гэта: пацеў ці не пацеў. Здох Ванька Бубянцоў і ... якое шчасце. Я цяпер удава. У-да-ва! Цяпер я магу калі захачу і з кім захачу і ні адна б ... (так было сказана!) не мае права сказаць пра мяне благое слова. З кім захачу! Вось што галоўнае. Разумееце вы мяне, доктар: хоць з вамі. Вы ж такі прыгожы!

Жанчына рашуча падалася ўперад, а ў гэты момант верхні гузік на блюзцы, што прыкрывала тугія грудзі, не вытрымаў такой колькасці пачуццяў і расшпіліўся: вялізныя бугры Венеры гатовы былі прыняць першага альпініста.

— Сястра, вады! — прашаптаў Астапчык і споўз са стала на падлогу.

Шумна глыкаючы ваду, ён з замілаваннем глядзеў на тоўстыя жаночыя ногі, якія бачны былі пад сталом яму. Шклянка вады вярнула Астапчыка да рэчаіснасці — сумнай і смешнай.

— Сястра! Збегайце па Скрыбнікава. Гэта яго спецыялізацыя. Жанчыну трэба неадкладна ў псіхіятрычку.

— Мяне ў псіхушку?!! — джынсавая жанчына злосна хмыкнула. — Я ж разумнейшая за вас усіх. Здох Ванька Бубянцоў, і дзякуй Богу. Цяпер я проста вытуру сваю свякрушку і буду — баба з хатаю. Жаню на сабе таго, каго пажадаю. Ды што тут казаць. Хіба ты, казёл, гэта зразумееш усё! - Джынсавая ўдава нават не зашпілілася, а з горда ўзнятаю галавою пакрочыла па бальнічным калідоры. Хворыя хуценька разбягаліся ўбакі. Ззаду яе прыспявала старэнькая жанчына, якая несуцяшальна плакала.

VII

Антон Пятровіч Крыніца напружана чакаў.

Яму, як нішто на свеце, патрэбна была гісторыя яго няіснай хваробы, патрэбны быў дыягназ, каб тая камісія, калі прачытае яго, заплакала. Ляпей было б, каб прачытаўшы ў абкаме, пачалі збіраць грошы на вянок. "Патрэбен такі дыягназ, — разважаў Крыніца, — каб кожны пазайздросціў нябожчыкам, а нябожчыкі палічылі пекла раем".

Пасля таго, як з палаты выйшаў галоўны ўрач, Крыніца адразу стаў пільна глядзець на дзверы, бо быў упэўнены, што праз мінуту-другую яны адчыняцца і на парозе, засопшыся і ўвапрэўшы, з'явіцца той, хто будзе яго лячыць, хто зможа напісаць такую страшную гісторыю яго хваробы і паставіць такі дыягназ, ад якога яму стане так лёгка на сэрцы, адразу знікнуць усе хваробы, з зайздрасці памруць яго ворагі і... вышэйшае кіраўніцтва пакіне яго на гэтай пасадзе да таго часу, пакуль ён сам не аддасць богу душу, а чорту цела.

У Крыніцы быў воўчы апетыт. Яму вельмі хацелася даесці смажаную качку і дапіць такое смачнае імпартнае піва, але страх, што сюды зойдзе незнаёмы чалавек, прымушаў яго цярпець.

Так прайшлі ў напружаным чаканні бясконца доўгія пятнаццаць хвілін, але ў палату ніхто не заходзіў. Гэтыя абставіны страшна здзівілі Крыніцу — яго ніхто не прымушаў так доўга чакаць.

(Працяг у наступных нумарах).

Наша слова № 9 (497) 28 ЛЮТАГА 2001 г.

Сымон Барыс

Календары і каляндарыкі на Беларусі

Беларусы маюць дастаткова вялікі досвед па выпуску розных календароў. Гэты выпуск назапашваецца з часоў Францішка Скарыны, пачынаючы з яго "Малой падарожнай кніжыцы". Аднак гэты досвед выкарыстоўваецца зусім кепска, хоць мы, беларусы, друкавалі самыя разнастайныя календары. Не буду пералічваць усе віды беларускіх календароў і календароў наогул. Гэту мэту я перад сабой не стаўлю.

Хачу падказаць усім тым, хто займаецца календарамі іх памылкі. Ужо ідзе люты, а ў кнігарнях ляжаць беларуская насценныя адрыўныя календары: "Родны край", "Каталіцкія храмы на Беларусі", "Праваслаўныя храмы на Беларусі". Чаму яны ляжаць і не прадаюцца? А таму, што ў продаж яны паступілі ў канцы студзеня, а вось расійскія на 2001 год прадаваліся ўжо ў кастрычніку і лістападзе 2000 года. Хто хацеў, той набыў каляндар да пачатку новага года. А мы свае або не можам своечасова выпусціць, або нехта наўмысна іх трымае на складзе, каб распрадаць прывязныя, а пасля пакласці на прылавак сваё і не прадаць, а пасля сказаць, што не карыстаецца попытам.

Гартаю каляндар "Каталіцкія храмы на Беларусі". Пра храмы сказана вельмі шмат, а вось пра каталіцкія святы нічога не кідаецца ў вочы. І ўзнікае пытанне: "А навошта каляндар?" Каляндар, у першую чаргу, павінен заставацца календаром і мець практычнае прымяненне: па ім вызначаюцца даты (лік) на кожны дзень і святы, а пасля некаторыя календары ўтрымліваюць дадатковую інфармацыю: даюць тыя або іншыя цікавыя звесткі.

Нядаўна таварыства "Рокаш" выдала малафарматныя для кішынёвых запісных кніжак каляндарыкі ў двух колерах: чорным і белым. На ім ёсць нацыянальная сімволіка, а на другім баку календара – партрэт беларускага вайскоўца ў форме. Трэба адзначыць – добрая задума. Я набыў сабе два: з партрэтам генерал-паручніка С. Булак-Балаховіча (1883-1939) і з партрэтам капітана А. Сокала-Кутылоўскага (1892-1983). Невялікія гэтыя каляндарыкі, а якую багатую яны нясуць інфармацыю! Тут можна ўбачыць якую форму вайсковую насілі гэтыя людзі. Пройдзе 2001 год, а календарыкі з партрэтамі вайскоўцаў давядзецца пакінуць на памяць.

Сярод каляндарыкаў з партрэтамі беларускіх вайскоўцаў былі ... Францішак Кушаль і іншыя. Добрую справу зрабіла таварыства "Рокаш", калі выдала каляндарыкі з партрэтамі беларускіх вайскоўцаў.

Заслугоўвае ўвагі і складны малафарматны каляндар "Гонар беларускай гісторыі" на 2001-2002 гады. Мастацкае афармленне яго добра відаць (можна паглядзець) у штотыднёвіку "Наша слова" за 7 лютага 2001 г. трэба адзначыць, што публікацыя яго ў чорным колеры (а не ў каляровым, як у арыгінале) і ў паменшаным памеры шмат чаго траціць. Выдадзены ён у Магілёве пры ўдзеле Магілёўскай абласной рады ТБМ. Аформіў яго мастак Базыль Камароў. Аформіў цудоўна, за што заслугоўвае добрай пахвалы. Макетаванне правялі Міхась Булавацкі і Андрусь Слуцкі. Яны ж з'яўляюцца і аўтарамі гэтага складнога (тры часткі) каляндарыка. І тут зноў жа наш агульны недахоп: выпушчаны ён з вялікім спазненнем і ў невялікай колькасці. Што датычыць зместу гэтага календара, то трэба спыніцца асобна. На календарах 2001 і 2002 гадоў абазначаны даты святочныя, гераічныя і змрочныя. Калі з імі пазнаёміцца грунтоўна, то неабходна сказаць, што зроблены календары не зусім сур'ёзна і па-школьніцку. Скажыце, што ёсць гераічнага ў такіх падзеях: як загад фельдмаршала Гіндэнбурга аб наданні беларускай мове роўных правоў з іншымі мовамі (16.01.1916г), або ў пастанове СМ БССР аб удакладненні беларускага правапісу (11.05.1957г.). А што знойдзеце святочнага ў тым, што 30.01.1922 г. створаны Інбелкульт? Ці, напрыклад, у прыняцці Канстытуцыі Рэчы Паспалітай 3.05.1791г.? А гэтая Канстытуцыя ніколі не дзейнічала на Беларусі і была адкінута ў XIX ст. нават у Польшчы. Больш таго, каб гэтая Канстытуцыя Рэчы Паспалітай дзейнічала б на Беларусі, дык ужо ад Беларусі нічога б не засталося. Тая Канстытуцыя пазбаўляла Беларусь нават аўтаноміі. Дык якое ж гэта свята? А вось Дня Канстытуцыі 1994 г. – 15 сакавіка ў календарах няма. Менавіта Канстытуцыя 1994 г. (хай сабе і са зямненнямі і дапаўненнямі 1996 г.) дзейнічае ўжо амаль 7 гадоў. У гэтых календарах няма ні дзяржаўных (ёсць толькі Дзень Перамогі) ні праваслаўных, ні каталіцкіх свят. І гэта кепска. І атрымоўваецца, што гэта не каляндар, а школьная забава.

Календары М. Булавацкага і А. Слуцкага нясуць дадатковую інфармацыю: табліца "Гонар беларускай гісторыі" і хроніка. Знакавыя даты беларускай гісторыі. Найбольш удалай атрымалася табліца, але і тут трэба зрабіць шэраг заўваг. Чаму не названы слаўтыя людзі XX ст.: Янка Купала, Яўхім Карскі, Іван Луцкевіч, Вацлаў Ластоўскі? А які гонар для Беларусі, што Соф'я Гальшанская выйшла замуж за Ягайлу? На мой погляд, у гэтай табліцы з'яўляюцца лішнімі: князь Тур, князь Брачыслаў, каралева Соф'я Гальшанская, вялікі князь Стэфан Баторы, філасаф Казімір Лышчынскі.

Трэба абавязкова ўключыць у гэтую табліцу пры новым выданні такія імёны слынных гістарычных асоб:

Князь Свідрыгайла (Леў, Баляслаў) Альгердавіч (1370-1452);

Гетман вялікі, канцлер Мікалай Юр'евіч Радзівіл Руды (1512-1584);

Гетман вялікі Юрый Мікалаевіч Радзівіл "Пераможац" (1480-1541);

Гетман вялікі Януш Радзівіл (1612-1655);

Паэт, генерал Якуб Ясінскі (1761-1794);

Военачальнік Тамаш Ваўжэцкі (1753/1759-1816);

Друкар і асветнік Спірыдон Собаль (?-1645);

Гетман вялікі Міхал Казімір Агінскі (1730-1800);

Канцлер, дыпламат Я[illegible]гнацы Юзаф Літавар Храптовіч (17[illegible]);

Асветнік Ілья Фёдаравіч Капіевіч (Капіеўскі) (каля 1651-1714);

Эканаміст-утапіст Сцяпан Міхал Аскерка (1712-?);

Асветнік, астраном Марцін Пачобут-Адляніцкі (1728-1810);

Мовавед Лаўрэнці Зізаній (?-1634);

Прыродазнавец, медык Якаў Антонавіч Наркевіч-Ёдка (1848-1905);

Геолаг Ігнат Дамейка (1802-1889);

Акадэмік Яўхім Карскі (1861-1931);

Паэт Янка Купала (1882-1942);

Палітычны дзеяч Антон Іванавіч Луцкевіч (1884-1946?);

Гісторык Вацлаў Ластоўскі (1883-1938);

Паэтка Ларыса Геніюш (1910-1983).

(Заканчэнне ў наступным нумары).

"Нацыянальная ідэя: шляхі кансалідацыі грамадства"

25 лютага ў Менску адбылася канферэнцыя"Нацыянальная ідэя: шляхі кансалідацыі грамадства", якую праводзілі ГА "Цэнтр па правах чалавека" і ГА ТБМ імя Ф. Скарыны.

У канферэнцыі прынялі ўдзел вядомыя беларускія пісьменнікі, журналісты, настаўнікі, вучні. Былі прадстаўнікі з Мёраў, Дзятлава, Маладзечна, Полацка, Наваполацка, Мар'інай Горкі, Пінска, Ліды, Навагрудка, Слоніма, Бялынічаў, Слуцка і інш. На канферэнцыі былі прыняты рэзалюцыі:

1. "Шматканфесійнасць -- адзін з важнейшых чыннікаў развіцця беларускай ідэі".
2. "Беларуская мова -- грунт нацыянальнай ідэі".

Тэксты рэзалюцый будуць надрукаваны ў наступных нумарах "Нашага слова".

КАЛЯНДАР ЛЮТАГА

190 гадоў Аляксандру Рыпінскаму

Беларускі і польскі паэт, фалькларыст, графік ды кнігавыдавец Аляксандр Феліксавіч Рыпінскі нарадзіўся ў 1811 годзе ў вёсцы Кукаўячына Віцебскага раёна. Адукацыю набываў у Віцебскай гімназіі. Рыпінскі ўдзельнічае ў паўстанні 1830-1831 гадоў, пасля яго паразы эміграваў у Францыю, дзе пазнаёміўся ды зблізіўся з Адамам Міцкевічам. Тут стаў займацца творчай і даследчай дзейнасцю. У 1839 годзе на паседжанні польскага літаратурнага таварыства ў Парыжы выступіў з дакладам аб беларускіх народных песнях. Праз некаторы час дапоўніў яго гістарычна-літаратурнымі і этнаграфічнымі звесткамі, апісаннямі і характарыстыкамі абрадаў, вопраткі, музычнай культуры Віцебшчыны. Увесь гэты матэрыял быў выдадзены асобай кнігай "Беларусь" у Парыжы ў 1840 годзе. Аляксандр Рыпінскі заснаваў у Лондане друкарню, дзе друкуе адну з першых у нашай літаратуры рамантычную баладу "Нячысцік" заснаваную на фальклорных узорах.

У 1859 годзе ён вярнуўся на радзіму і доўгі час працаваў над гісторыяй беларускай літаратуры. Сярод іншага даў класіфікацыю народных песень.

Памёр прыкладна ў 1900 г.

Я. П.

Зыгмунту Нагродскаму – 135 гадоў

Беларускі паэт і культурны дзеяч Зыгмунт Вікенцевіч Нагродскі нарадзіўся ў в. Зулова, цяперашняй Літве. Займаўся асветніцкай дзейнасцю сярод віленскіх рамеснікаў, прапагандаваў творы беларускіх пісьменнікаў, асабліва вершы свайго сябра Францішка Багушэвіча, распаўсюджваў яго "Дудку беларускую", а ў 1896 нават перавыдаў гэты зборнік. Сам пісаў. З'яўляецца аўтарам п'есы "На каляды", якая створана на беларускім фальклорным матэрыяле. Складаў вершы, пісаў успаміны.

Я. П.

Міхаілу Піятуховічу – 110 гадоў

Акадэмік АН Беларусі, літаратуразнаўца, крытык, педагог Міхаіл Мікалаевіч Піятуховіч нарадзіўся 23 лютага 1891 года ў вёсцы Алексеенічы Сенненскага р-на Віцебскай (у той час Магілёўская губерня) вобласці. У 1917 годзе скончыў Ніжынскі гісторыка-філалагічны факультэт і быў накіраваны ў Петраградскі універсітэт для падрыхтоўкі на прафесарскае званне па кафедры рускай мовы і славеснасці. У 1920 г. з-за матэрыяльных нястачаў у галоўнай паўночнай сталіцы Міхаіл Піятуховіч вымушаны быў пераехаць да сваякоў жонкі ў Адэсу. Пасля прыходу бальшавікоў, яго, як беларуса, накіроўваюць на працу на радзіму. Тут ён распачынае плённую навуковую і педагагічную дзейнасць. Піятуховіча абіраюць сябрам навукова-тэрміналагічнай камісіі, а пачынаючы з 1922 года Міхаіл Мікалаевіч працуе ў Інбелкульце. У 1929 годзе – абіраецца правадзейным сябрам АН БССР. Шмат піша і друкуе: артыкулы пра дзейнасць Ф. Скарыны, пра творчасць Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, Ядвігіна Ш., Ц. Гартнага ды іншых беларускіх творцаў. Адначасова выкладае беларускую літаратуру ў Белпедтэхнікуме (1921-1926 г.г.). З 1922 году – дацэнт, а 1926 г. – прафесар кафедры беларускай літаратуры Белдзяржуніверсітэта. У 1934 і 1936 гадах чытае лекцыі студэнтам педінстытута імя М. Горкага. Распачалася барацьба бальшавікоў з нацдэмамі. Гэтую пагрозу ён адчуў на сабе і ў 1939 годзе выязджае за межы Беларусі, на Каўказ, дзе выкладае ў мясцовых педінстытутах, але машына рэпрэсій знайшла яго і там ды знішчыла.

Я. П.

420 гадоў з дня ўтварэння (1581 год) Трыбунала Вялікага княства Літоўскага. Галоўны Літоўскі трыбунал быў вышэйшым апеляцыйным судом дзяржавы. Сваю працу распачаў у 1582 годзе. Складаўся з 46 дэпутатаў, якія выбіраліся з павятовай шляхты. Трыбунал разглядаў справы па апеляцыях на рашэнні земскіх, гродскіх і падкаморскіх судоў, скаргі на рашэнні павятовай адміністрацыі. Пастановы ("дэкрэты") прымаліся большасцю галасоў, справы вырашаліся на аснове Статута Вялікага княства Літоўскага, соймавых канстытуцый і звычаёвага права. Паседжанні суда праводзіліся ў Вільні, Троках, Навагрудку і Менску, потым частка дэпутатаў пастаянна засядала ў Навагрудку ці Менску. З 1775 г. Трыбунал працаваў у Горадні і Вільні.

У 1921-м годзе наркампрасам БССР створана Навукова-тэрміналагічная камісія па распрацоўцы тэрміналогіі на беларускай мове.

45 гадоў Беларускаму грамадска-культурнаму таварыству

26 лютага 1956 года ў Беластоку адбыўся арганізацыйны з'езд БГКТ. Тады была створана грамадская арганізацыя, якая распачала Культурна-асветніцкую працу сярод беларусаў у Польшчы. Ядром гэтае арганізацыі стала група настаўнікаў са школаў з беларускай мова навучання, якія адкрыліся ў 1949 годзе. У той час вядучым арганізатарам беларускасці ў школах на Беласточчыне быў Піліп Кізевіч – ён і вёў з'езд. Галоўнае праўленне новастворанай арганізацыі напачатку ўзначаліў Аляксандр Давыдзюк. Хутка пачаў выходзіць беластоцкі штотыднёвік "Ніва".

Былі створаны аддзяленні таварыства ў Бельску, Гайнаўцы, Гарадку, Сямецічах, Саколцы, Варшаве і Беластоку. Таварыства за час свайго існавання пашыралася. Калі ў 1960 годзе ў яго шэрагах налічвалася 3000 сяброў і 120 гурткоў, то 1980-м – 6200 сяброў і 180 гурткоў. Пры садзейнічанні таварыства створаны бібліятэкі ў Беластоку, Гданьску, Варшаве, адкрыта кафедра беларускай філалогіі пры Варшаўскім універсітэце. Пачынаючы з 1957 году з Беластоку вядуцца радыёперадачы на беларускай мове, працуе літаратурна-мастацкае аб'яднанне "Белавежа" выдаецца "Беларускі каляндар".

Сябры БГКТ стварылі шматлікія мастацкія калектывы, ладзяць конкурсы беларускіх народных песень, арганізоўваюць іншыя мерапрыемствы.

Сябры! "Наша слова" шчыра зычыць вам поспеху на ніве Беларускага Адраджэння.

Я. П.

"Ніве" – 45 гадоў

У 1956 годзе ў Беластоку ў колішняй Польскай Народнай Рэспубліцы распачала выходзіць штотыднёвая грамадска-культурная газета "Ніва". Заснавальнікам і выдаўцом яе выступіла Беларускае грамадска-культурнае таварыства. У газеце змяшчаецца інфармацыя аб жыцці беларусаў Беласточчыны і Польшчы, пра дзейнасць БГКТ, разнастайныя краязнаўчыя матэрыялы, шмат мясцовых беларускіх легендаў, паданняў, казак, песень. У літаратурнай старонцы друкуюцца творы сяброў літаратурна-мастацкага аб'яднання "Белавежа", Шмат цікавага змяшчае дзіцячая старонка. Штотыднёвік распаўсюджвае не толькі ў Польшчы, але і на Беларусі ды іншых краінах.

Я. П.

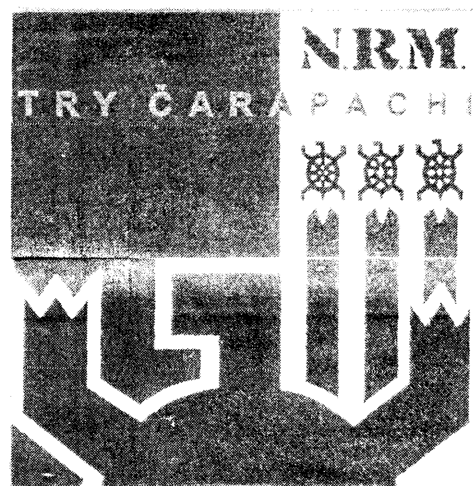
Каб музыкай сэрцы поўніліся... беларускай!

Некаторыя фанаграфічныя вынікі 2000 года

Мінулы год паказаў, што нават знаходзячыся ў "братэрскіх" абдымках расейскага шоў-бізнесу ў Беларусі памнажаюцца творчыя сілы, якія маюць патэнцыял для стварэння канкурэнтаздольных узораў беларускамоўнай папулярнай і рок-музыкі, з'яўляюцца ўплывовыя сацыяльныя групы яе слухачоў і спонсараў.

І хоць аб'ём нацыянальнага музычнага прадукту яшчэ не вельмі агромісты ў параўнанні с замежным імпартам, сёлетнія працэсы засведчылі тое, што ўсё тут залежыць не ад суседскага "клопату", а толькі ад саміх беларусаў – музыкаў, слухачоў, іх працавітасці і кемлівасці. Пра некаторыя адметнасці творчага жыцця маладых выканаўцаў, пра іх здзяйсненні і пралікі ў 2000 годзе наш, без прэтэнзій на ўсеахопнасць, агляд.

Важнейшая знакавая з'ява сезону – рух у бок нацыянальнага рэпертуару аднаго з буйнейшых камерцыйных лейблаў Беларусі – "Бульба-рэкардз". Распачаўшы ў пачатку года сваю кар'еру папсовымі і эклектычнымі зборкамі "Бульба-хіт", кампанія "Бульба-рэкардз" здзейсніла фанаграфічны прарыў 2000 года – выдала на кампакт-дысках выбуховы альбом гурта "NRM", "Тры чарапахі". Асаблівасць яго ў тым, што альбом і ўдалая яго прэзентацыя ў КЗ "Менск", гастрольны тур у падтрымку

альбому па Беларусі вывелі гурт "NRM" у шэраг культавых музычных з'яў нацыянальнага маштабу. Ну а "Бульба-рэкардз" прапанавала ў гэтым годзе наступную сенсацыю – альбомы (праўда на касэтах) Этна-трыо "Троіца" і яго кіраўніка І. Кірчука, якія выдаваліся раней у Галандыі.

Што ж тычыцца выдання зборных альбомаў, то тут лідарства трымае вядомая выдавецкая суполка "БМА-груп", якая ў гэтым годзе прэзентавала альбом "Вольныя танцы: новая альтэрнатыва" і на працягу года знаёміла з ім слухачоў па ўсёй Беларусі. Па агульнай адзнацы крытыкаў і слухачоў "Новая альтэрнатыва", негледзячы на недахопы ў запісе і рэпертуары, годна пераняла эстафету першага выпуску серыі дыскаў "Вольныя танцы" і працягвае знаёміць слухачоў з новымі, маладымі выканаўцамі беларускай рок-музыкі.

Але асноўны сёлетні ўнёсак "БМА-груп" у скарбонку беларускай нацыянальнай культуры – выданне песеннай спадчыны вялікага беларускага спевака М. Забэйды-Суміцкага і дыска фальклору ў выкананні гурта "Ліцвіны" (разам з суполкай "Лімас"). Такія дыскі – сапраўднае ўпрыгожанне рэпертуару любога выдавецкага лейбла і сведчанне таго, што маладая беларуская культура шукае і знаходзіць трывалы падмурак сваім творчым пошукам.

Нельга не адзначыць актыўнасць на беларускім музычным рынку і фірмы "Каўчэг", якая разам з лейблам "ARIA RECORDS F.A." прадставіла на суд слухачоў першую мультэмедыйную кружэлку гурта "UR'IA" "Весначуха". У гэтым альбоме "закладзена" столькі "ноў-хаў", што "Весначуха" разам з "Трыма чарапахамі" "NRM" будзе прэтэндаваць на лідарства не толькі ў намінацыі "Лепшы альбом года", але і на лаўры самага тэхнічна дасканалага праекту.

Да таго ж, гурт "UR'IA" разам з "ARIA RECORDS F.A." ініцыявалі правядзенне Першага Рэспубліканскага фэсту фолк-мадэрну, які з вялікім поспехам адбыўся ў лістападзе. Відэа і аўдыёматэрыялы фестывальных дзён знаходзяцца ў стадыі апрацоўкі і каб інтэнсіфікаваць сваю дзейнасць у гэтым кірунку кіраўніцтва "ARIA RECORDS F.A." вырашыла адчыніць сваё прадстаўніцтва ў нашай краіне.

Будзем спадзявацца, што першы філіял еўрапейскай выдавецкай кампаніі ў Беларусі дапаможа зрабіць так, каб нашу музыку ведалі ў Еўропе, каб нашыя дыскі ў тамтэйшых крамах не выглядалі экзатычна.

Нешта ў гэтым кірунку робяць і самі беларускія музыкі: у Францыі, напрыклад, на фірме "Дарбука-рэкардз" выдадзены дэбютны альбом гарадзенскага Беларускамоўнага панк-гурта "DEVIATION", а ў Польшчы на лейбле "Магтон" – кампакт-дыск барда Алеся Камоцкага "Псалмы" на біблейскія вершы Рыгора Барадуліна. У рэчышчы хрысціянскай музыкі "Псалмы" А. Камоцкага і Р. Барадуліна – адзін з самых пранікнёных твораў, што выдадзены ў 2000 годзе на Беласточчыне, адзін з лепшых у творчасці беларускага барда.

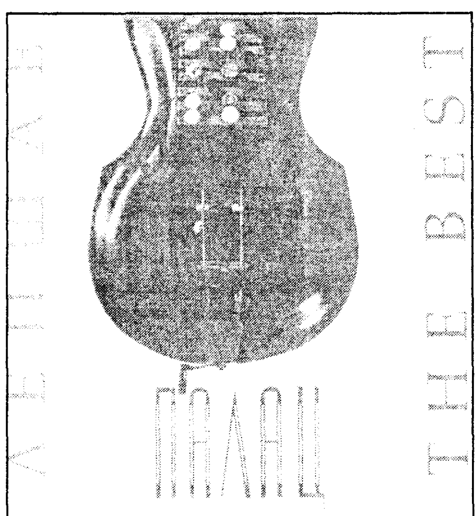
Функцыі беларускай выдавецкай фірмы з немалым поспехам у гэтым годзе бралі на сябе ўладальнікі буціка "Каміла" А.Суша і І.Лазоўская. І дзякуючы іх спонсарскай дапамозе беларускія меламаны займелі ў сваіх калекцыях альбомы "Сьвяты Вечар-2000" і "Я нарадзіўся тут" з калядными, патрыятычнымі і аўтарскімім творамі ў выкананні музыкаў гуртоў "NRM", "KRIWI", "Палац". З'яўленне такіх "інтэгральных" праектаў не давала музыкам зацыклівацца на дасягнутым, а поспех такой прадукцыі "Камілы" падштурхоўваў іншых патэнцыйных спонсараў укладваць сродкі ў беларускі шоў-бізнес, які толькі нараджаецца...

Ну і некалькі слоў пра прыемныя сюрпрызы 2000 года. Адзін з іх – альбом джазавай музыкі з выразнымі беларускімі фальклорнымі тэмамі гурта "Яблычная гарбата" – "BEE DANCE". Музыкі аддалі даніну павагі нацыянальным вытокам не

толькі сваёй імправізацыйнай музыкай, але і тым, што аформілі альбом па-беларуску.

Цэлы пласт нацыянальнай музычнай культуры, малавядомы нашым слухачам – адроджаную сярэдневечную, ваярскую,

рыцарскую музыку Беларусі прадставілі слухачам складальнікі ўнікальнага рэлізу – дыска "Легенды Вялікага Княства", хто быў падрыхтаваны да фэсту сярэдневечнай культуры "Наваградак-2000". Яго складальнікі – прадзюсер А. Вячорка, гукарэжысёр У. Давыдоўскі і дызайнер З. Герасімовіч абяцаюць завяршэнне гэтай працы, працяг "Легенд" і стварэнне серыі дыскаў з беларускай сярэдневечнай рыцарскай музыкай. Спадзяёмся, што пад гэты праект своечасова зноўдуцца спонсары і ён адчыніць беларускмму слухачу невядомыя дагэтуль старонкі нашай музычнай спадчыны!

Нажаль, не адбылося ў гэтым годзе і без няздзейсненых планаў і заявак. Цэлы год слухачы з нецярпеннем чакалі заяўленыя раней альбомы гуртоў "Зьніч", "EXIST",... Цяжкасці беларускіх гуртоў у выданні сваіх твораў у Беларусі ці за мяжой можна зразумець – патрэбныя немалыя сродкі, якія не заўсёды можна знайсці. Таму ніводзін крытык і ўдумлівы слухач не зможа ўпікнуць музыкаў у бяздзейнасці: за гэты год ім давялося даць шмат канцэртаў па Беларусі і за яе межамі, каб зарабіць сродкі на выпуск сваіх кружэлак. Ды вось бачна, што іх хапае не на ўсё. Таму будзем спадзявацца, што 2001 год стане больш плённым і іх кружэлкі папоўняць агульную беларускую фанатэку цудоўнымі сучаснымі мелодыямі і рытмамі, адроджанымі старонкамі нашага фальклёру і музыкі мінулых стагоддзяў.

Анатоль Мяльгуй.

Давайце спяваць па-беларуску

Дзеці роднай зямлі

Музыка Сяргея Кануннікава **Словы Ніла Гілевіча**

Урачыста

Мы ўзышлі не з насен-ня, што вет-рам за-не - се - на, мы не дзікай тра-

-вы са-ма - рос-лы-я па-раст - кі. У глыбінях зям - лі, ге-ра-

-іч-най і пе-сен - най, на-шых душ ка-ра-ні – з вуз-ля - ка - мі у-

-пар - тас - ці.

Мы ўзышлі не з насення,
што ветрам занесена, -
Мы не дзікай травы самарослыя парасткі.
У глыбінях зямлі, гераічнай і песеннай,
Нашых душ карані – з вузлякамі упартасці.

Сокам вотчынных гоняў
ад роду мы ўспоены,
Сонцам родных нябёс
мы з маленства аблашчаны,
Як асілкі-дубы над дняпроўскімі поймамі –
Паяднаныя часам нашчадкі і прашчуры.

Мы на золку далёкім ардзе не скарыліся,
Славай Грунвальда выйшлі
ў вялікія ратнікі,
Нас будзіў да святла
стук друкарань скарынінскіх.
Да братоў мы гарнуліся сэрцамі братнімі.

Каліноўскі дарэшты
пазбавіў нас кволасці –
Веру-мужнасць сваю
завяшчаў нам з-пад вісельні.
З гнеўнай лірай Купалы і з эпасам Коласа
Мы спазналі сябе і свой голас узвысілі.

Гэтай повязі кроўнай, якой мы прывязаны
Да бацькоўскай зямлі,
не парвуць, не растурзаюць
Аніякія буры-вятры непрыязныя –
Нашы сэрцы ад іх
толькі больш загартуюцца!

І як вечна вясне святкаваць тут агледзіны,
Мовай радасці з долам
і небам гамонячы, -
Так і нам у вяках тут, з
братамі-суседзямі,
Жыць і верыць у лёс
незахмарана-сонечны.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 26. 02. 2001.
Наклад 3000 асобнікаў. Замова № 476
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 215 руб., 3 мес.- 645 руб.
Кошт у розніцу: 70 руб.